

شاخص سلامت تنظیم‌گر

گزارش دوم: معرفی مدل ارزیابی سلامت تنظیم‌گر

نوع سند	گزارش
حوزه تخصصی	تنظیم‌گری و حکمرانی
برنامه	نهادهای تنظیم‌گر
عنوان	شاخص سلامت تنظیم‌گر
نگارنده/نگارندگان	مژده ناطقی، محمد محسن مومنی راد
ناظر کیفی	محمد محسن مومنی راد
مشاور/مشاوران	سید محمد صادق امامیان، احمد ذوالفقاری
مرورگر/مرورگران	-
موعد تحویل	مهر ۱۴۰۰
تاریخ انتشار	
مخاطب(کارفرما)	سازمان تنظیم مقررات صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی (ساترا)
مالکیت فکری و حق تالیف	
فرد/موسسه	توضیح حق تالیف و مالکیت فکری
ساترا	حقوق مادی این گزارش برای ساترا محفوظ است و اندیشکده در حقوق معنوی و فکری آن سهیم است.
اندیشکده حکمرانی شریف	ضمن حفظ حقوق مادی ساترا، حقوق معنوی و فکری برای نویسندگان و اندیشکده نیز محفوظ است.

جملات کلیدی

-
-

کلمات کلیدی | تنظیم‌گر، تنظیم‌گری، ارزیابی، ساختار، معماری نهادی، شاخص،

فهرست مطالب

فهرست مطالب	أ.....
فهرست جداول	أ.....
فهرست اشکال	ب.....
۱- پیشینه تنظیم‌گری در ایران و ضرورت معرفی مدل شاخص سلامت تنظیم‌گر	۱.....
۲- معرفی مدل شاخص سلامت تنظیم‌گر	۶.....
۱-۲ استقلال و بیطرفی	۷.....
۱-۲-۱ استقلال ساختاری و کارکردی	۱۱.....
11-1-1-2 حکم قانونی و منبع به رسمیت شناختن استقلال نهاد تنظیم‌گر	11.....
12-1-1-2 وضوح اهداف، نقشها و کارکردهای نهاد تنظیم‌گر	12.....
13-1-1-2 استقلال ساختاری نهاد تنظیم‌گر	13.....
۱-۲-۲ استقلال نیروی انسانی	۱۴.....
۱-۲-۳ استقلال مالی	۱۶.....
۲-۲ پاسخگویی	۱۷.....
2-2-1 پاسخگویی به حاکمیت	۲۱.....
2-2-2 استیناف	۲۱.....
2-2-3 پاسخگویی عمومی	۲۲.....
۳-۲ پیش‌بینی پذیری	۲۳.....
۱-۳-۲ فرایند تصمیم‌گیری	۲۷.....
۲-۳-۲ مشارکت در تصمیم‌گیری	۲۸.....
۳-۳-۲ شفافیت	۲۹.....
۴-۲ ابزارها و ظرفیت‌های اعمال تصمیم	۳۱.....

۳۲..... ۲-۴-۱ ابزارهای تنظیم‌گری

33..... 1-1-4-2 ابزارهای حقوقی

34..... 2-1-4-2 ابزارهای اقتصادی

35..... 3-1-4-2 ابزارهای اجتماعی

36..... 4-1-4-2 ابزارهای فنی و نوآورانه

۳۷..... ۲-۴-۲ ظرفیت و قابلیت تنظیم‌گر

38..... 1-2-4-2 ظرفیت دانشی و پژوهشی

39..... 2-2-4-2 ظرفیت بین‌المللی

40..... 3-2-4-2 ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری

۴۲..... ۳- متدولوژی ارزیابی شاخص سلامت تنظیم‌گر

۴۳..... ۴- جمع‌بندی مدل ارزیابی سلامت تنظیم‌گری

۴۶..... ۵- منابع

۴۸..... ۶- پیوست ۱- پرسش‌نامه ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری نهادهای تنظیم‌گر در ایران

فهرست جداول

- جدول 1- دسته‌بندی شاخص‌های ارزیابی وضعیت استقلال حکمرانی تنظیم‌گری.....10
- جدول 2- سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال ساختاری و کارکردی نهاد تنظیم‌گر14
- جدول 3- سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال نیروی انسانی نهاد تنظیم‌گر.....15
- جدول 4- سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال مالی نهاد تنظیم‌گر16
- جدول 5- دسته‌بندی شاخصهای ارزیابی وضعیت پاسخگویی حکمرانی تنظیم‌گری.....20
- جدول 6- سؤالات ارزیابی وضعیت پاسخگویی به حاکمیت نهاد تنظیم‌گر21
- جدول 7- سؤالات ارزیابی وضعیت استنیاف نهاد تنظیم‌گر22
- جدول 8- سؤالات ارزیابی وضعیت پاسخگویی عمومی نهاد تنظیم‌گر23
- جدول 9- شاخص‌های مرتبط با پیش‌بینی پذیری تنظیم‌گر در مطالعات و پژوهش‌های مختلف26
- جدول 10- سؤالات ارزیابی وضعیت فرایند تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر28
- جدول 11- سؤالات ارزیابی وضعیت مشارکت در تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر29
- جدول 12- سؤالات ارزیابی وضعیت شفافیت نهاد تنظیم‌گر30
- جدول 13- شاخص‌های مرتبط با ارزیابی ابزارها و ظرفیت‌های اعمال تصمیم تنظیم‌گر در مطالعات و پژوهش‌های مختلف31
- جدول 14- سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای حقوقی نهاد تنظیم‌گر33
- جدول 15- سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اقتصادی نهاد تنظیم‌گر34
- جدول 16- سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اجتماعی نهاد تنظیم‌گر36
- جدول 17- سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای فنی و نوآورانه نهاد تنظیم‌گر37
- جدول 18- سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت دانشی و پژوهشی نهاد تنظیم‌گر38
- جدول 19- سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت بین‌المللی نهاد تنظیم‌گر39
- جدول 20- سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری نهاد تنظیم‌گر40

فهرست اشکال

- شکل 1- سیر تحولات تنظیم‌گری در ایران..... 4
- شکل 2 . شاخص‌های اصلی در شاخص سلامت تنظیم‌گر..... 6
- شکل 3- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مرتبط با استقلال تنظیم‌گری در ادبیات..... 8
- شکل 4- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مرتبط با پاسخگویی تنظیم‌گر در ادبیات..... 19
- شکل 5- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مرتبط با پیش‌بینی‌پذیری تنظیم‌گر در ادبیات..... 25
- شکل 6- شاخص سلامت تنظیم‌گر..... 45

1- پیشینه تنظیم‌گری در ایران و ضرورت معرفی مدل «شاخص سلامت تنظیم‌گر»¹

تنظیم‌گری در جهان از حدود چهار دهه گذشته با شکل‌گیری سازمان‌های تنظیم‌گر نیمه مستقل و توسعه آنها در بخش‌های مختلف، وارد مرحله جدیدی از رشد خود شده است. همگام با توسعه نهادهای تنظیم‌گر در جهان، موضوع ارزیابی این نهادها مورد توجه محققان مختلف قرار گرفته و مدل‌های متنوعی برای ارزیابی آنها ارائه گردیده است که انواع این مدل‌ها در فاز اول این طرح به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. در ایران نیز از حدود دو دهه گذشته، تنظیم‌گری وارد مرحله جدیدی از رشد خود شده و برخی نهادهای تنظیم‌گر در کشور ایجاد شده و زمینه برای توسعه نهادهای تنظیم‌گر بخشی- نیز فراهم شده است. با ایجاد و گسترش نهادهای تنظیم‌گر در بخش‌های مختلف در ایران و با توجه به نقش مهم این نهادها در حفاظت از منفعت عمومی، سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا این نهادها از ظرفیت نهادی و قانونی متناسب با وظایفی که بر عهده دارند، برخوردار می‌باشند؟ آیا طراحی این نهادها به گونه‌ای می‌باشد که بتوانند اهدافی را که برای آن ایجاد شده‌اند، محقق نمایند؟

لزوم پاسخگویی به سؤالات ذکر شده، ضرورت به کارگیری مدل‌های ارزیابی نهادهای تنظیم‌گر در کشور را روشن می‌سازد. اما نکته‌ای که می‌بایست در نظر داشت این است که از آنجاکه تنظیم‌گری در ایران مانند کشورهای توسعه‌یافته از سابقه طولانی برخوردار نمی‌باشد، لذا پیاده‌سازی مدل‌های استفاده شده در سایر کشورها بدون در نظر گرفتن شرایط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران، می‌تواند منجر به دستیابی به نتایج نادرست گردد. از این رو به منظور طراحی مدلی مناسب برای ارزیابی نهادهای تنظیم‌گر در ایران، ابتدا می‌بایست وضعیت نظام تنظیم‌گری در کشور مورد بررسی قرار گرفته و بر این اساس مدلی مبتنی بر مدل‌های بررسی شده در ادبیات نظری و در عین حال متناسب با شرایط بومی کشور برای ارزیابی نهادهای تنظیم‌گر طراحی شود. بنابراین در این بخش از طرح، پیشینه تنظیم‌گری در

¹ The Regulatory Health Index (RHI)

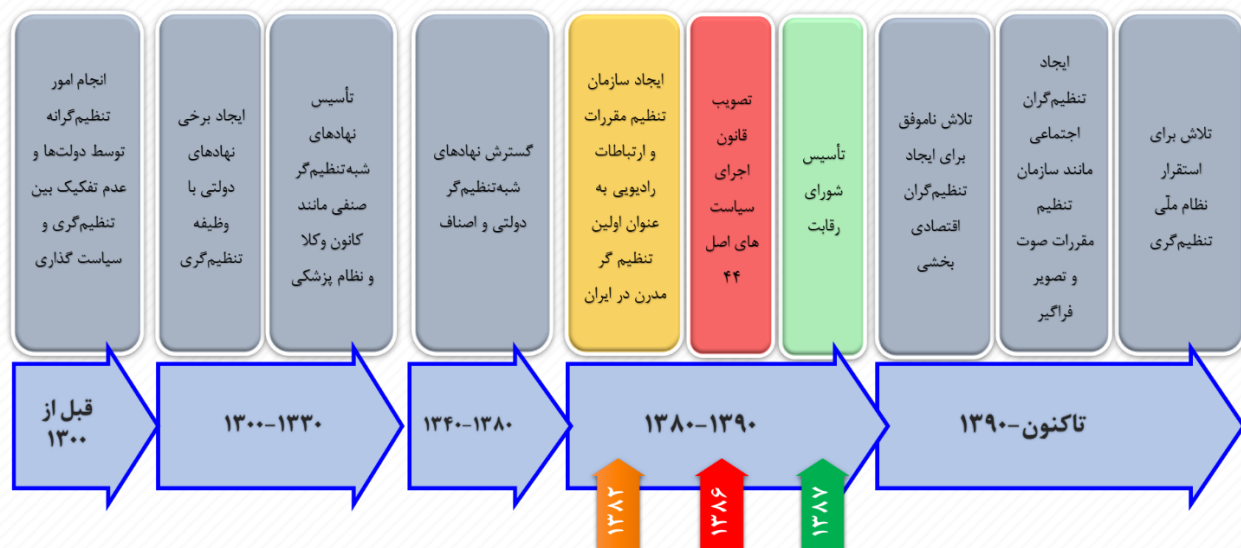
ایران و وضعیت فعلی آن مورد بررسی قرار گرفته تا بتوان از این طریق به دید جامعی از شرایط تنظیم‌گری در کشور دست‌یافت.

به‌صورت تاریخی در کشور ما طی سالیان طولانی اکثر وظایف تنظیم‌گرانه مستقیماً توسط حکومت انجام می‌گرفته است. در دوران دولت‌های تصدی‌گر که عملاً تا ارائه خردترین خدمات هم در حیطه وظایف دولت محسوب می‌شده است، به‌طریق‌اولی تفکیک مشخصی بین سیاستگذاری و تنظیم‌گری وجود نداشته است. باگذشت زمان و تحولات مفهوم و جایگاه دولت در ایران به‌تدریج از سال 1300، سازمان‌هایی در زیرمجموعه دولت به وجود آمدند که روی وظایف تنظیم‌گرانه تمرکز داشتند و اموری همچون مجوزدهی، تنظیم بازار و اعمال برخی جرائم بر متخلفان را برعهده داشتند. از سال 1309، موضوع تنظیم‌گری در ایران با تأسیس برخی نهادهای تخصصی- و صنفی که دارای اختیارات تنظیم‌گری بودند وارد دوران تازه‌ای شد. از جمله این نهادها می‌توان به کانون وکلا و سازمان نظام‌پزشکی اشاره نمود. پس از شکل‌گیری این نهادها، از سال 1330 تا سال 1380، می‌توان گفت تنظیم‌گری در ایران مسیر نسبتاً یکنواختی را طی نموده است. رویکرد اصلی در کشور در این سال‌ها، تنظیم‌گری توسط نهادهای دولتی و تعداد محدودی از نهادهای تخصصی- و صنفی بوده است، ازاین‌رو در طی این سال‌ها برخی سازمان‌های دولتی تنظیم‌گر در کشور ایجاد شدند که از جمله می‌توان به سازمان تعزیرات حکومتی، سازمان حمایت از تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و سایر سازمان‌های تنظیم‌گری بخشی- دولتی نظیر سازمان بنادر و دریانوردی، سازمان شیلات، سازمان غذا و دارو و ... اشاره نمود. تمامی این سازمان‌ها، نهادهای دولتی بودند که عموماً نگاه سنتی به تنظیم‌گری داشته و از طریق ابزارهای سنتی نظیر اعمال مقررات، نظارت و مجازات، سعی در تحقق اهداف تنظیم‌گرانه خود داشتند. نکته دیگری که در رابطه با تنظیم‌گری در این سال‌ها قابل‌ذکر می‌باشد این است که در طی این سال‌ها تنظیم‌گری در کشور عمدتاً محدود به تنظیم‌گری اقتصادی بوده و تنظیم‌گری اجتماعی کمتر موردتوجه بوده است.

از سال 1380 به بعد، سلسله اقداماتی در کشور اتخاذ گردید که نظام تنظیم‌گری را وارد مرحله جدیدی از رشد خود نمود. از جمله این اقدامات می‌توان به تأسیس سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی در سال 1382 اشاره نمود که باتوجه به جایگاه و وظایف محوله

به آن، این سازمان را می‌توان اولین نمونه از نهادهای تنظیم‌گر مدرن در کشور دانست. اقدام مؤثر دیگری که در این دهه اتخاذ گردید، ابلاغ سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی از سوی مقام معظم رهبری در سال 1384 و طرح موضوع خصوصی‌سازی در کشور است. ابلاغ این سیاست‌ها را می‌توان نقطه عطفی در نظام تنظیم‌گری کشور دانست. به دنبال ابلاغ این سیاست‌ها، در سال 1386 قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی تصویب گردید. فصل نهم این قانون در رابطه با موضوع تسهیل رقابت و منع انحصار بوده و در بند 53 از این فصل، ایجاد شورایی با عنوان شورای رقابت پیشنهاد شده است. در این قانون برای شورای رقابت وظایف تنظیم‌گرانه‌ای پیش‌بینی شده و در کنار آن اختیار ایجاد تنظیم‌گران بخشی- با تصویب هیئت‌وزیران در برخی حوزه‌ها نیز به شورای رقابت داده شده است. با تشکیل شورای رقابت و مرکز ملی رقابت در سال‌های پایانی دهه 1380، مرحله جدید استقرار نظام تنظیم‌گری در کشور آغاز شد.

این مرحله از توسعه نظام تنظیم‌گری عملاً تلاشی در جهت ایجاد نهادهای نسبتاً مستقل تنظیم‌گری در حوزه اقتصاد، هم‌زمان با فرایند خصوصی‌سازی بود. اگرچه این مرحله به واسطه ناسازگاری ساختارهای حقوقی و قانونی کشور و مقاومت‌های درونی دستگاه‌های اجرایی ملی، توفیق چندانی به همراه نداشته است، اما همچنان می‌توان این اقدام را گامی روبه‌جلو در مسیر ایجاد تنظیم‌گران بخشی- در کشور دانست. در طی سال‌های اخیر نیز در کنار مباحث قانونی و سیاستی حول بهبود مکانیسم‌ها و قوانین اجرای تنظیم‌گری نهادهای حاکمیتی و نیمه مستقل اقتصادی، موج جدیدی از تقاضای شکل‌گیری نهادهای قاعده‌گذار در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و تکنیکی آغاز شده است که استفاده از مکانیسم‌ها و نهادهای تنظیم‌گر را در اعمال حاکمیت وارد مرحله جدیدی کرده است، تشکیل سازمان تنظیم مقررات رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی در سال 1394 را می‌توان نمونه‌ای از ورود دولت به مقوله تنظیم‌گری اجتماعی تلقی نمود. با توجه به موارد مطرح شده، در شکل 1، خلاصه‌ای از سیر تحولات تنظیم‌گری در ایران نشان داده شده است.

شکل ۱- سیر تحولات تنظیم‌گری در ایران

بررسی سیر تحولات تنظیم‌گری در ایران نشان می‌دهد که نظام تنظیم‌گری در کشور همچنان در مراحل ابتدایی رشد خود می‌باشد. نهادهای تنظیم‌گر نیمه‌مستقلی در برخی از حوزه‌ها در کشور شکل گرفته‌اند اما همچنان در بسیاری از حوزه‌ها، نهادهای دولتی وظیفه تنظیم‌گری را برعهده دارند که این نهادها نیز عموماً به‌غیر از تنظیم‌گری، طیف متنوعی از کارکردهای سیاست‌گذاری و ارائه خدمات را نیز پوشش می‌دهند. نهادهای تنظیم‌گر نیمه‌مستقلی که نیز بعضاً در کشور ایجاد شده‌اند، همچنان با تعریف نهاد مستقل تنظیم‌گری که در ادبیات نظری وجود دارد، فاصله زیادی دارند. در واقع اگرچه تأسیس شورای رقابت در اواخر دهه ۱۳۸۰ و اعطای اختیار ایجاد تنظیم‌گران بخشی- به این نهاد، نقطه عطفی در حوزه تنظیم‌گری در کشور به حساب می‌آید، اما باگذشت بیش از ده سال از شکل‌گیری این شورا، هنوز هیچ نهاد تنظیم‌گر بخشی- توسط این نهاد ایجاد نشده و تلاش-هایی که نیز در طی این سال‌ها برای ایجاد برخی تنظیم‌گران بخشی- نظیر نهاد تنظیم‌گر برق صورت پذیرفته است، همچنان به نتیجه‌ای نرسیده است. این امر می‌تواند نشان‌دهنده مقاومت نهادهای مختلف حاکمیتی در ایجاد نهادهای مستقل تنظیم‌گری و واگذاری بخشی- از فعالیت‌ها و مسئولیت‌هایشان به این نهادها باشد. در حال حاضر تقریباً تمامی نهادهای تنظیم‌گر موجود از منظر ابعاد مختلف ساختاری، مالی و نیروی انسانی، به نهاد سرپرست خود وابسته بوده که این امر بعضاً توانایی این نهادها را در اتخاذ تصمیمات تخصصی-، غیرسیاسی و مستقل با مشکل مواجه می‌نماید. با توجه به موارد مطرح شده می‌توان گفت

استقلال تنظیم‌گران که پیش فرضی برای ایجاد نهادهای تنظیم‌گر در بسیاری از کشورهای جهان می‌باشد، در ایران هنوز در بین سیاست‌گذاران، قانون‌گذاران و مجریان، امر پذیرفته شده و مطلوبی نمی‌باشد.

موارد ذکر شده در این بخش، تصویری کلان از وضعیت فعلی نظام تنظیم‌گری در ایران ارائه نمود. توجه به این نکات می‌تواند در طراحی زیر شاخص‌ها، سؤالات و همچنین تفسیر نتایج کمک نموده و منجر به افزایش دقت مدل طراحی شده و نتایج حاصل از آن گردد.

2- معرفی مدل شاخص سلامت تنظیم‌گر

در فاز اول این طرح، با مرور پژوهش‌ها و مطالعات متعدد انجام شده در زمینه ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری، مشخص گردید که علی‌رغم تفاوت‌هایی که از منظر تنوع و تعداد شاخص‌های بکار رفته در مدل‌های مختلف وجود دارد، می‌توان شاخص‌های به کار رفته در این مدل‌ها را در ذیل چند دسته زیر تقسیم‌بندی نمود:

شکل ۲. شاخص‌های اصلی در شاخص سلامت تنظیم‌گر

باتوجه به جامعیت این شاخص‌ها، در مدل معرفی شده در این طرح نیز با عنوان "مدل ارزیابی سلامت تنظیم‌گر"، این شاخص‌ها، مبنای ارزیابی معماری نهادی تنظیم‌گران در ایران قرار گرفته است. اما نکته‌ای که می‌بایست در نظر داشت این است که در طراحی زیر شاخص‌ها و سؤالاتی که در هر زیر شاخص برای سنجش وضعیت نهاد تنظیم‌گر پرسیده می‌شود، می‌بایست ملاحظات مربوط به شرایط بومی کشور نیز مدنظر قرار گیرد. لذا در این بخش از گزارش تلاش شده است تا ضمن بررسی زیر شاخص‌هایی که در مطالعات و پژوهش‌های مختلف برای هر کدام از این شاخص‌ها تعریف شده است و ارائه یک دسته‌بندی کلی از آنها، این زیر شاخص‌ها از طریق مصاحبه با خبرگان و باتوجه به شرایط و ویژگی‌های نهادهای تنظیم‌گر در کشور تدقیق گردد. براین اساس در ادامه توضیحات مربوط به

هر شاخص، نحوه استخراج آنها از مدل‌های مختلف، زیر شاخص‌هایی که در ذیل آنها می‌توان تعریف نمود و سؤالاتی که برای ارزیابی وضعیت هر زیر شاخص طراحی شده است، ارائه شده است.

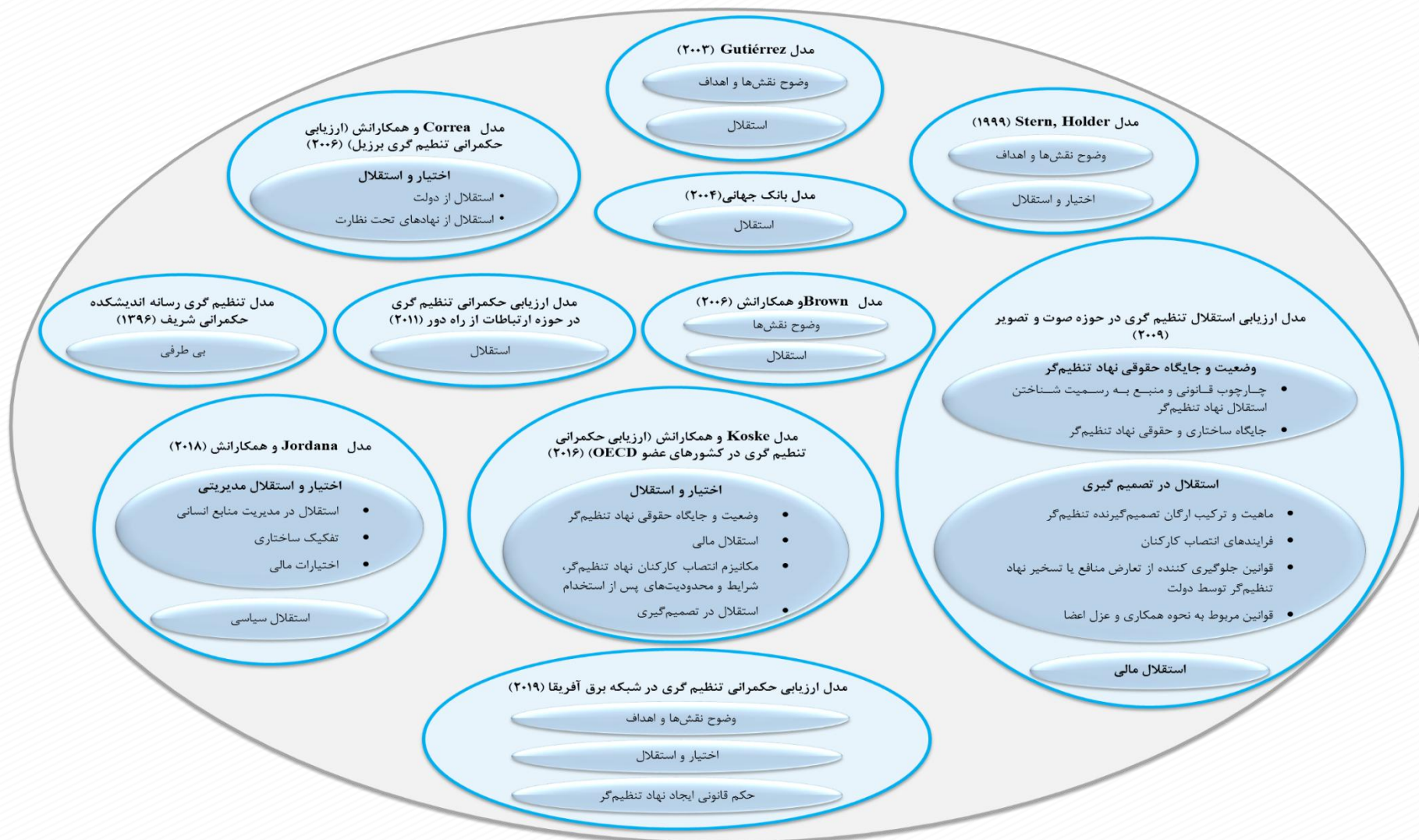
۲-۱ استقلال و بی‌طرفی^۲

استقلال و بی‌طرفی تنظیم‌گر از جمله مواردی است که به صورت‌های گوناگون و تحت عناوین مختلف، در بین شاخص‌های تمامی مطالعات بررسی شده در زمینه ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری، قابل مشاهده می‌باشد. در شکل ۳، شاخص‌ها و زیر شاخص‌هایی که در مدل‌های مختلف، به نحوی به استقلال تنظیم‌گر اشاره دارد، نشان داده شده است.

استقلال تنظیم‌گر دارای وجوه و ابعاد متنوعی می‌باشد، جنبه‌ای از استقلال که معمولاً مورد تأکید قرار می‌گیرد، استقلال از دولت است، گرچه می‌توان گفت استقلال، شامل استقلال از شرکت‌های تحت نظارت و از فشارهای نابجای مصرف‌کنندگان و عموم مردم نیز می‌باشد (Stern and Holder 1999). به‌طور کلی می‌توان گفت، استقلال تنظیم‌گر به معنای اتخاذ سازوکارهایی است که کمک می‌نماید تا نهاد تنظیم‌گر از مداخلات سیاسی ناروا از طرف دولت و از تأثیرات نابجای صنعت تحت نظارت، دور باشد (Gutiérrez 2003).

به عبارت دیگر از آنجاکه نهاد تنظیم‌گر جایگاه مقررات‌گذار و داور را در بین ذی‌نفعان مختلف بر عهده دارد، می‌بایست کاملاً بی‌طرف باشد. هرگونه وابستگی و یا جانبداری نهاد تنظیم‌گر از گروهی از ذی‌نفعان، تنظیم‌گری را دچار اخلاص نموده و ممکن است منجر به انحراف مقررات به نفع گروه خاصی شود (اندیشکده حکمرانی شریف ۱۳۹۶).

^۲ Independence & Neutrality

شکل ۳- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مرتبط با استقلال تنظیم‌گری در ادبیات

علی‌رغم اهمیت ایجاد نهاد تنظیم‌گر مستقل، می‌بایست این نکته را در نظر داشت که لزوماً ایجاد یک تنظیم‌گر مستقل، هدف نظام تنظیم‌گری نمی‌باشد، بلکه تنظیم‌گر مستقل، وسیله‌ای برای دستیابی به هدفی بزرگ‌تر می‌باشد (Levy and Spiller 1994). به عبارت دیگر، ایجاد تنظیم‌گر مستقل، تحقق اهدافی را که نهاد تنظیم‌گر به منظور دستیابی به آنها شکل گرفته است تسهیل می‌نماید. هدف از استقلال تنظیم‌گر، اطمینان از این موضوع می‌باشد که تنظیم‌گر، از تصمیمات و دغدغه‌های کوتاه‌مدت سیاسی یا تأثیرات نابجای سیاست‌گذار، به دور بوده و از این طریق بتواند یک محیط تنظیم‌گری معتبر و پایدار را فراهم نماید (Koske, et al. 2016). استرن نیز معتقد است که ساختار نهادی مطلوب برای نهادهای تنظیم‌گر، ساختاری است که در نهایت شفافیت و پیش‌بینی‌پذیری نظام تنظیم‌گری را فراهم نماید. بنابراین آنچه دارای اهمیت و اولویت می‌باشد، ایجاد یک محیط تنظیم‌گری شفاف و قابل پیش‌بینی می‌باشد، لذا ایجاد یک تنظیم‌گر مستقل تنها یک گزینه ساختاری مطلوب است که تحقق این هدف را تسهیل می‌نماید ولی لزوماً این مدل در تمامی کشورها قابلیت پیاده‌سازی را ندارد. این مدل ساختاری در کشورهایی می‌تواند به خوبی اجرایی شود که در آنها استقلال نهاد تنظیم‌گر توسط دولت، قوه قضائیه، قانون‌گذار و سایر بازیگران اصلی پذیرفته شده باشد. این در حالیست که در بسیاری از کشورها، نظیر کشورهای در حال توسعه آسیایی که تفکیک قوا در آنها وجود نداشته یا به صورت محدود وجود دارد، این زمینه برای ایجاد نهاد تنظیم‌گر مستقل وجود ندارد. براین اساس در چنین کشورهایی می‌توان مدل‌های ساختاری جایگزینی به‌غیر از تنظیم‌گر کاملاً مستقل ایجاد نمود و تلاش نمود تا از طریق این نهادها اهدافی نظیر ایجاد محیط تنظیم‌گری شفاف و پایدار تحقق یابد. استفاده از چنین گزینه‌هایی زمانی که امکان ایجاد بهترین مدل ساختاری برای تنظیم‌گر فراهم نیست، می‌تواند به عنوان یک مرحله موقت در مسیر دستیابی به یک تنظیم‌گر کاملاً مستقل در نظر گرفته شود (Stern and Holder 1999).

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره گردید، استقلال تنظیم‌گر یک موضوع چندوجهی بوده و ابعاد مختلفی را در برمی‌گیرد، لذا به منظور سنجش وضعیت استقلال نهادهای تنظیم‌گر، ابتدا لازم است تا ابعاد مختلف مفهوم استقلال شناسایی گردد. بدین منظور در این بخش تمامی زیر شاخص‌هایی که در مطالعات بررسی شده در فاز اول طرح، استقلال نهاد تنظیم‌گر

را از ابعاد مختلف مورد ارزیابی قرار دادند، مورد بررسی مجدد قرار گرفتند. بررسی دقیق این زیر شاخص‌ها نشان می‌دهد که استقلال تنظیم‌گر را می‌توان در قالب سه بُعد اصلی استقلال ساختاری و کارکردی، استقلال نیروی انسانی و استقلال مالی نهادهای تنظیم‌گر سنجید. در جدول 1 این زیر شاخص‌ها و دسته‌های اصلی که می‌توان زیر شاخص‌ها را در ذیل آنها قرار داد، نشان داده شده است.

جدول 1 - دسته‌بندی شاخص‌های ارزیابی وضعیت استقلال حکمرانی تنظیم‌گری

ردیف	مدل ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری	زیر شاخص‌های ارزیابی استقلال تنظیم‌گر، برگرفته از مطالعات مختلف	دسته‌بندی زیر شاخص‌های ارزیابی استقلال در حکمرانی تنظیم‌گری
1	(Stern & Holder, 1999)	وضوح نقش‌ها و اهداف	استقلال ساختاری و کارکردی
2	(Gutiérrez, 2003)	دامنه قانونی چارچوب تنظیم‌گری	
		وضوح نقش‌ها و اهداف	
3	(Brown et al., 2006)	وضوح نقش‌ها	
4	(Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011)	چارچوب قانونی و منبع به رسمیت شناختن استقلال نهاد تنظیم‌گر	
		جایگاه ساختاری و حقوقی نهاد تنظیم‌گر	
5	(Koske et al., 2016)	وضعیت و جایگاه حقوقی نهاد تنظیم‌گر	
6	(Jordana, Marín and Bianculli 2018)	تفکیک ساختاری	
7	(African Development Bank, 2020)	وضوح نقش‌ها و اهداف حکم قانونی ایجاد نهاد تنظیم‌گر	
8	(Correa et al., 2006)	استقلال از دولت استقلال از نهادهای تحت نظارت	استقلال نیروی انسانی
9	(Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011)	ماهیت و ترکیب ارگان تصمیم‌گیرنده تنظیم‌گر فرایندهای انتصاب کارکنان قوانین جلوگیری‌کننده از تعارض منافع یا تسخیر نهاد تنظیم‌گر توسط دولت قوانین مربوط به نحوه همکاری و عزل اعضا	

ردیف	مدل ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری	زیر شاخص‌های ارزیابی استقلال تنظیم‌گر، برگرفته از مطالعات مختلف	دسته‌بندی زیر شاخص‌های ارزیابی استقلال در حکمرانی تنظیم‌گری
10	(Koske et al., 2016)	مکانیزم انتصاب کارکنان نهاد تنظیم‌گر، شرایط و محدودیت‌های پس از استخدام	استقلال در حکمرانی تنظیم‌گری
		استقلال در تصمیم‌گیری	
11	(Jordana, Marín and Bianculli 2018)	استقلال در مدیریت منابع انسانی	
12	(Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011)	استقلال مالی	استقلال مالی
13	(Jordana, Marín and Bianculli 2018)	اختیارات مالی نهاد تنظیم‌گر	

به‌منظور سنجش دقیق وضعیت نهادهای تنظیم‌گر از منظر هرکدام از ابعاد شناسایی شده، ابتدا لازم است فهم دقیقی از هر بُعد حاصل گردد. بدین منظور در ادامه تعریفی از هرکدام از ابعاد استقلال تنظیم‌گر ارائه شده است.

۲-۱-۱-۱ استقلال ساختاری و کارکردی

یکی از ابعاد اصلی برای سنجش وضعیت استقلال نهاد تنظیم‌گر، استقلال ساختاری و کارکردی این نهاد می‌باشد. با بررسی زیر شاخص‌هایی که در جدول 1 در ذیل این شاخص قرار گرفته است، می‌توان گفت مواردی که به تحقق استقلال ساختاری و کارکردی نهاد تنظیم‌گر کمک می‌نماید، عبارت است از وجود حکم قانونی که نهاد تنظیم‌گر بر اساس آن ایجاد شده باشد، وضوح اهداف و نقش‌های تنظیم‌گر در قانون تشکیل این نهاد و همچنین استقلال ساختاری آن از سایر نهادهای دولتی. به‌منظور درک بهتر مفهوم استقلال ساختاری و کارکردی، در ادامه توضیحاتی راجع به هرکدام مؤلفه‌های اصلی این زیر شاخص ذکر شده است.

۲-۱-۱-۱-۱ حکم قانونی و منبع به رسمیت شناختن استقلال نهاد تنظیم‌گر

وجود حکم قانونی که نهاد تنظیم‌گر بر اساس آن ایجاد شده و نقش‌ها، کارکردها و وظایف این نهاد، در آن تعیین شده باشد، هسته اصلی حکمرانی تنظیم‌گری بوده و به‌نوعی پایداری و اعتبار نهاد تنظیم‌گر را تضمین می‌نماید. هرچه حکم قانونی که بر اساس آن، نهاد تنظیم‌گر

ایجاد شده است، معتبرتر باشد به این معنا که قانون تأسیس این نهاد توسط یک مرجع معتبر تصویب شده باشد، نهاد تنظیم‌گر از اعتبار بیشتری در منظر ذی‌نفعان برخوردار خواهد بود که این امر نیز احتمال پایداری نهاد تنظیم‌گر را در طول زمان افزایش می‌دهد (Gutiérrez 2003). وجود حکم قانونی برای نهاد تنظیم‌گر، علاوه بر ایجاد اعتبار برای این نهاد و اطمینان بخشی به صنعت و نهادهای تحت نظارت، به نوعی این نهاد را از تغییرات خودسرانه توسط سیاستمداران جدید نیز مصون نگه می‌دارد (African Development Bank Group 2019). علاوه بر موارد ذکر شده، نکته‌ای که به پذیرش استقلال تنظیم‌گر توسط سایر نهادهای دولتی و قضایی کمک می‌نماید این است که استقلال این نهاد به طور صریح در قانون تشکیل آن ذکر شده باشد (Koske, et al. 2016).

۲-۱-۱-۲-۲ وضوح اهداف، نقش‌ها و کارکردهای نهاد تنظیم‌گر

مؤلفه دیگری که در سنجش وضعیت استقلال کارکردی و ساختاری نهاد تنظیم‌گر دارای اهمیت می‌باشد، میزان دقت در تعریف اهداف و وظایف نهاد تنظیم‌گر در قانون تأسیس این نهاد و تفکیک کامل بین وظایف نهاد تنظیم‌گر از سایر نهادهای حاکمیتی و نهادهای تحت نظارت می‌باشد. در صورتی که در قانون تشکیل نهاد تنظیم‌گر، وظایف تنظیم‌گر به طور دقیق مشخص نشده باشد، احتمال رفتارهای خودسرانه و سلیقه‌ای توسط مدیران این نهاد افزایش پیدا کرده و سیاست‌گذاران نیز راحت‌تر می‌توانند بر عملکرد و تصمیمات این نهاد تأثیر بگذارند. لذا به منظور تضمین استقلال نهاد تنظیم‌گر، لازم است هنگام تصویب قانون تأسیس این نهاد، اهداف و وظایف این نهاد به طور دقیق مشخص گردد.

موضوع دیگری که در این زمینه قابل طرح می‌باشد این است که در بسیاری از مواقع مرز مشخصی بین وظایف نهاد تنظیم‌گر و سیاست‌گذار و نهادهای تحت نظارت وجود ندارد، این امر می‌تواند منجر به تسخیر نهاد تنظیم‌گر توسط سیاست‌گذاران یا نهادهای تحت نظارت گردد. در واقع جدایی وظایف تنظیم‌گری از وظایف سیاست‌گذاری و اجرایی، اساس و پایه تنظیم‌گر مستقل و بی‌طرف است. زمانی که تنظیم‌گر هم فعالیت‌های تنظیم‌گری و هم وظایف سیاست‌گذاری برعهده دارد، امکان مصونیت تنظیم‌گر از فشارهای سیاسی کاهش یافته و اتخاذ تصمیمات تخصصی و بلندمدت تحت تأثیر مصلحت‌اندیشی‌های

سیاسی سخت می‌گردد. زمانی هم که تنظیم‌گر هم فعالیت‌های تنظیم‌گری را برعهده داشته و هم بازیگر اصلی در ارائه خدمات باشد، به علت منفعتی که برای تنظیم‌گر در انجام فعالیت‌های اجرایی وجود دارد، وقوع تعارض منافع، اجتناب‌ناپذیر است.

۳-۱-۱-۲ استقلال ساختاری نهاد تنظیم‌گر

علاوه بر مؤلفه‌های ذکر شده، مؤلفه دیگری که می‌تواند منجر به تقویت استقلال تنظیم‌گر گردد، استقلال ساختاری نهاد تنظیم‌گر از نهاد سرپرست خود می‌باشد. زمانی که نهاد تنظیم‌گر ذیل نهادی دیگر ایجاد شده باشد به این معنا که معاونتی در ذیل یک وزارتخانه یا یک نهاد حاکمیتی باشد، تحت کنترل مستقیم و نظارت سلسله‌مراتبی نهاد سرپرست خود قرار داشته که این امر امکان اختیار و آزادی عمل او را در تصمیم‌گیری‌ها به شدت کاهش می‌دهد.

در واقع جدایی نهاد تنظیم‌گر از نهاد سرپرست خود به‌ویژه زمانی که این جدایی منجر به برخورداری از ساختار مدیریتی مستقل نیز گردد، منجر می‌شود تا تنظیم‌گر کارکردهایش را به‌صورت تخصصی‌تر انجام داده، تمرکز بیشتری بر نیازهای مراجعانش داشته و تصمیم‌هایی به‌دوراز فشارهای سیاسی اتخاذ نماید. به عبارت دیگر، تفکیک ساختاری تنظیم‌گر می‌تواند به افزایش استقلال نهاد نسبت به نفوذ سیاسی یا دخالت بوروکراسی کمک نماید (Pilichowski 2002). البته این نکته را نیز می‌بایست در نظر داشت که مفهوم تفکیک ساختاری در بخش‌های دولتی یک مسئله پیچیده می‌باشد. گاهی به سادگی گفته می‌شود که یک سازمان از نهاد سرپرست خود منفک است، اما عوامل مختلفی نظیر نحوه تعیین سرپرست سازمان، نحوه تأمین بودجه و مواردی از این قبیل می‌تواند در نهایت منجر به وابستگی سازمان به نهاد سرپرستش شود به گونه‌ای که عملاً استقلالی که از طریق تفکیک ساختاری ایجاد شده است، تا حد زیادی بی‌اثر گردد. باتوجه به موارد مطرح شده، به‌منظور ارزیابی وضعیت نهادهای تنظیم‌گر از منظر استقلال ساختاری و کارکردی، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 2، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۲- سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال ساختاری و کارکردی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال ساختاری و کارکردی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا نهاد تنظیم‌گر دارای قانون تأسیس مستقل می‌باشد؟	بله (1)	خیر (0)			
رابطه ساختاری بین تنظیم‌گر و دولت به چه شکل است؟	کاملاً مستقل (1)	نهاد نیمه مستقل (0.75)	مستقل ذیل سازمان وزارتخانه (0.5)	بخشی مجزا از وزارتخانه یا نهاد سرپرست (0.25)	بخش مجزایی ندارد (۰)
آیا در قانون، وظایف و مسئولیت‌های نهاد تنظیم‌گر به وضوح تعریف شده است؟	کاملاً (1)	اکثراً (0.75)	تا حدودی (0.5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا در قانون نهاد تنظیم‌گر به طور شفاف، مرز بین کارکردهای تنظیم‌گری و سیاست‌گذاری برای نهاد تنظیم‌گر مشخص شده است؟	کاملاً (1)	اکثراً (0.75)	تا حدودی (0.5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا در قانون نهاد تنظیم‌گر به طور شفاف، مرز بین کارکردهای تنظیم‌گری و ارائه خدمات برای نهاد تنظیم‌گر مشخص شده است؟	کاملاً (1)	اکثراً (0.75)	تا حدودی (0.5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر در تدوین سیاست‌های بالادستی مشارکت دارد؟	بله، مستقلاً حضور دارد (1)	به نمایندگی از نهاد سرپرست حضور دارد (0.5)	به صورت غیررسمی حضور دارد (۰.25)	خیر (0)	

۲-۱-۲ استقلال نیروی انسانی

دومین بُعد از استقلال نهاد تنظیم‌گر، استقلال نیروی انسانی این نهاد می‌باشد. همان‌طور که اشاره شد، استقلال تنظیم‌گر به معنای حفظ نهاد تنظیم‌گر از تأثیرات نابجای دولت و نهادهای تحت نظارت می‌باشد. به منظور تحقق این امر، یکی از اصلی‌ترین مواردی که می‌بایست در نظر داشت، اتخاذ سازوکارهایی است که استقلال نیروی انسانی را تضمین نماید. هرگونه وابستگی نیروی انسانی نهاد تنظیم‌گر به حاکمیت یا نهادهای تحت نظارت، می‌تواند استقلال این نهاد را زیر سؤال ببرد. با مرور مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در زمینه استقلال نیروی انسانی، به‌طور کلی می‌توان موارد ذیل را از جمله عوامل مهمی دانست که در مورد نیروی انسانی نهادهای تنظیم‌گر می‌بایست در نظر گرفته شود.

- شرایط استخدام و خاتمه کار مدیران و کارکنان نهاد تنظیم‌گر (Koske, et al. 2016).
- قوانین مربوط به پس از پایان فعالیت کارکنان نهاد تنظیم‌گر
- ماهیت و ترکیب ارگان تصمیم‌گیرنده در نهاد تنظیم‌گر (Hans Bredow Institute for Media Research, et al. 2011)

- قوانین مربوط به نحوه همکاری (مدت‌زمان و ...) و حقوق اعضا (Correa, Pereira and Mueller 2006)
- عدم وجود منفعت مستقیم یا غیرمستقیم برای نیروی انسانی نهاد تنظیم‌گر در نهادهای تحت نظارت (Gutiérrez 2003)
- صلاحیت‌ها و تخصص‌های موردنیاز برای مدیران و کارکنان نهاد تنظیم‌گر (Correa, Pereira and Mueller 2006)

به‌منظور ارزیابی وضعیت نهادهای تنظیم‌گر از منظر استقلال نیروی انسانی، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 3، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۳- سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال نیروی انسانی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال نیروی انسانی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا برای تعیین/ عزل هیئت‌مدیره یا مدیران ارشد نهاد تنظیم‌گر قواعد دقیق و شفاف وجود دارد؟	بله (1)	خیر (0)			
چه نهادی در انتصاب/ عزل بالاترین فرد تصمیم‌گیرنده در نهاد تنظیم‌گر نقش تعیین‌کننده ای دارد؟	ترکیبی از همه موارد (1)	مجلس (0/75)	ذی‌نفعان به‌ویژه صنعت (0.5)	نهادهای دولتی و حاکمیتی (0.25)	
آیا داشتن حداقلی از تخصص فنی و علمی، الزامی برای انتخاب مدیر نهاد تنظیم‌گر است؟	بله (1)	خیر (0)			
آیا تاکنون پیش‌آمده است که مدیر نهاد تنظیم‌گر قبل از پایان دوره‌اش به کارش خاتمه دهد؟	خیر (1)	بله، فوت یا بازنشستگی (۱)	بله، ترک داوطلبانه (0.5)	بله، فشار بیرونی و اخراج (۰)	
آیا نماینده‌ای از مجلس در کمیسیون تنظیم‌گر عضویت دارد؟	بله (1)	بله مشورتی (۰.۵)	خیر (۰)		
آیا نماینده‌ی صنعت تحت نظارت یا مصرف‌کنندگان در کمیسیون تنظیم‌گر عضویت دارد؟	بله (1)	بله مشورتی (۰.۵)	خیر (۰)		
آیا قضات، دانشگاهیان و یا نماینده احزاب سیاسی در کمیسیون تنظیم‌گر عضویت دارد؟	بله (1)	بله مشورتی (۰.۵)	خیر (۰)		
آیا آیین‌نامه‌ای و مکانیزمی برای نظارت بر جلسات غیررسمی میان افراد شاغل در تنظیم‌گر و شرکت‌های بخش خصوصی وجود دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر برای کارکنان خود قوانین قرنطینه دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر اختیار کافی برای تصمیم‌گیری در رابطه با استخدام منابع انسانی خود را دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (۰.25)	خیر (۰)

۳-۱-۲ استقلال مالی

زمانی می‌توان ادعا نمود که نهاد تنظیم‌گر از استقلال برخوردار است که حداکثر کنترل را بر روی منابع ورودی خود داشته باشد، یکی از اصلی‌ترین منابع ورودی نهاد تنظیم‌گر نیز منابع مالی می‌باشد. بنابراین برخورداری از یک منبع مالی مستقل و پایدار برای نهادهای تنظیم‌گر از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد (Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011). وابستگی مالی نهاد تنظیم‌گر به نهادهای حاکمیتی و نهادهای تحت نظارت، می‌تواند زمینه‌ساز تسخیر این نهاد توسط بازیگران حاکمیت و صنعت شود. در صورتی که منبع مالی اصلی نهاد تنظیم‌گر بودجه دولتی باشد که این بودجه در ذیل بودجه‌ی نهاد سرپرست تنظیم‌گر تعریف شده باشد، به این معنا که تنظیم‌گر ردیف بودجه مستقلی نداشته باشد، در این حالت منبع مالی نهاد تنظیم‌گر می‌تواند به ابزاری تبدیل شود که به وسیله‌ی آن، نهادهای حاکمیتی تنظیم‌گر را تحت فشار قرار داده تا تصمیماتی در راستای خواسته‌های آنها اتخاذ نماید. بنابراین استقلال مالی نهاد تنظیم‌گر از نهادهای حاکمیتی، یکی از معیارهای اصلی در تأمین استقلال سیاسی تنظیم‌گر می‌باشد. به منظور ارزیابی وضعیت نهادهای تنظیم‌گر از منظر استقلال مالی، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۴، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۴- سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال مالی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال مالی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا فرایند تنظیم، تصویب بودجه نهاد تنظیم‌گر به‌وضوح مشخص شده است؟	کاملاً (1)	اکثراً (0.75)	تا حدودی (0.5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
	مستقلاً توسط نهاد تنظیم‌گر (1)	توسط مجلس با مشورت نهاد تنظیم‌گر (0.75)	توسط نهاد سرپرست با مشورت نهاد تنظیم‌گر (0.5)	بدون مشورت نهاد تنظیم‌گر (0)	
	بودجه نهاد تنظیم‌گر چگونه تعیین می‌شود؟				
	بودجه نهاد تنظیم‌گر از چه منابعی تأمین می‌گردد؟				
	حق عضویت، هدایا و موقوفات (1)	مالیات (0.75)	ترکیبی از بودجه عمومی و درآمد نهاد (0.5)	جریمه (0/25)	بودجه عمومی (0)
آیا نهاد تنظیم‌گر در تصمیم‌گیری برای هزینه کرد بودجه استقلال دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0.75)	تا حدودی (0.5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا بودجه نهاد تنظیم‌گر برای انجام وظایف و مسئولیت‌هایش کافی می‌باشد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0.75)	تا حدودی (0.5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)

سؤالات ارزیابی وضعیت استقلال مالی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا منابع نهاد تنظیم‌گر در سه سال گذشته توسط دولت یا نهاد بالادستی توقیف شده است؟	بله به علت فشار سیاسی (0)	بله به علت کسری بودجه (0.5)	بله به دلایل دیگر (0.25)	خیر (1)	

۲-۲ پاسخگویی³

پس از اعطای استقلال به نهاد تنظیم‌گر جهت تصویب مقررات و نظارت بر آنها، سؤالی که پیش می‌آید این است که چه کسی- بر عملکرد و تصمیمات نهاد تنظیم‌گر نظارت می‌نماید؟ در صورتی که انحصار تنظیم مقررات در یک بخش در اختیار تنظیم‌گران قرار گیرد، جامعه چگونه می‌تواند از خود در برابر خطرات و عواقب ناشی از این انحصار که می‌تواند شامل اتخاذ تصمیمات ناکارآمد توسط تنظیم‌گر یا اعمال هزینه‌های بیش از اندازه بر آنها باشد، محافظت نماید؟ در واقع نکته‌ای که می‌بایست در نظر داشت این است که تفویض اختیار تدوین و نظارت بر مقررات به تنظیم‌گران نباید به صورت یک چک سفید امضا از طرف مدیران (دستگاه‌های اجرایی یا قانون‌گذار) به نمایندگان آنها (تنظیم‌گران) باشد بلکه می‌بایست از طریق سازوکارهای مختلف از پاسخگو بودن تنظیم‌گر در قبال اقدامات و تصمیماتش اطمینان حاصل نمود (Correa, Pereira and Mueller 2006). به عبارتی اگرچه استقلال تنظیم‌گر، یکی از ابعاد مهم در دستیابی به حکمرانی مطلوب تنظیم‌گری می‌باشد، اما برخورداری از استقلال به این معنا نمی‌باشد که تنظیم‌گران می‌توانند بدون وجود نظارت- های کافی بر عملکردشان فعالیت نمایند. تنظیم‌گران می‌بایست نسبت به عملکردشان پاسخگو بوده و تحقق پاسخگویی نیز نیازمند وجود فرایندهای باز و شفاف در رابطه با تصمیم‌های اتخاذ شده توسط تنظیم‌گر و امکان بررسی میزان دستیابی تنظیم‌گر به اهدافش می‌باشد. در صورتی که نقش‌ها، مسئولیت‌ها و محدوده عمل تنظیم‌گر و بخش اجرایی دولت واضح نبوده و به خوبی تعریف نشده باشد، تحقق پاسخگویی مشکل می‌باشد. (Koske, et al. 2016)

بنابراین باتوجه به موارد مطرح شده، می‌توان گفت علاوه بر استقلال تنظیم‌گر، شاخص دیگری که می‌بایست به منظور ارزیابی وضعیت حکمرانی نهاد تنظیم‌گر سنجیده شود، شاخص پاسخگویی می‌باشد. بررسی مطالعات و پژوهش‌های مختلف در زمینه ارزیابی

³ Accountability

حکمرانی تنظیم‌گری نیز نشان می‌دهد که در تمامی مدل‌ها، در کنار استقلال تنظیم‌گر، شاخصی- نیز برای ارزیابی وضعیت پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر در نظر گرفته شده است. در شکل 4، شاخص‌ها و زیرشاخص‌هایی که در مدل‌های مختلف، به نحوی به پاسخگویی تنظیم‌گر اشاره دارد، نشان داده شده است.

شکل ۴- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مرتبط با پاسخگویی تنظیم‌گر در ادبیات

باتوجه به ذی‌نفعان متعدد نهاد تنظیم‌گر، پاسخگویی این نهاد نیز ابعاد و جنبه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد. بر اساس نظر جوردانا⁴، سه سطح از پاسخگویی را می‌توان برای تنظیم‌گران تعریف نمود. در سطح اول، پاسخگویی سلسله‌مراتبی قرار دارد که به معنای پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر به قوه مجریه یا مقننه می‌باشد. سطح دوم پاسخگویی تنظیم‌گران به ذی‌نفعان و نهادهای تحت نظارت بوده و سطح سوم پاسخگویی تنظیم‌گران به عموم مردم می‌باشد (Jordana, Marín and Bianculli 2018). با بررسی زیرشاخص‌های تعریف شده در ذیل شاخص پاسخگویی در مطالعات و پژوهش‌های مختلف نیز آنچه قابل مشاهده می‌باشد این است که پاسخگویی تنظیم‌گران را می‌توان در سه سطح پاسخگویی به حاکمیت، پاسخگویی به صنعت و پاسخگویی به عموم مردم دسته‌بندی نمود. در جدول 5، زیرشاخص‌های مرتبط با پاسخگویی تنظیم‌گر و دسته‌بندی آنها ارائه شده است.

جدول ۵- دسته‌بندی شاخص‌های ارزیابی وضعیت پاسخگویی حکمرانی تنظیم‌گری

ردیف	مدل ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری	شاخص‌های ارزیابی پاسخگویی تنظیم‌گر، برگرفته از مطالعات مختلف	دسته‌بندی زیر شاخص‌های ارزیابی پاسخگویی تنظیم‌گری
1	(Correa, Pereira and Mueller 2006)	مکانیزم‌های نظارت بر تنظیم‌گر	پاسخگویی به حاکمیت
2	(Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011)	ساز و کارهای رسمی پاسخگویی مکانیزم‌های نظارت بر نهاد تنظیم‌گر	
3	(Jordana, Marín and Bianculli 2018)	پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر به قانون‌گذار یا قوه مجریه	
4	(Correa, Pereira and Mueller 2006)	مکانیزم‌های درخواست تجدیدنظر در تصمیم تنظیم‌گر	پاسخگویی به صنعت (استیناف)
5	(Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011)	فرایندهای درخواست تجدیدنظر تصمیم نهاد تنظیم‌گر	
6	(Jordana, Marín and Bianculli 2018)	پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر به ذی‌نفعان مختلف از طریق مکانیزم‌های مشارکتی پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر به عموم مردم	پاسخگویی عمومی

⁴ Jordana

به منظور فهم بهتر ابعاد مختلف پاسخگویی، در ادامه توضیحاتی راجع به هر بُعد ارائه شده است.

۲-۲-۱ پاسخگویی به حاکمیت

از جمله ابعاد مهم پاسخگویی تنظیم‌گر، پاسخگویی به نهادهای حاکمیتی می‌باشد. تنظیم‌گران می‌بایست در قبال هرگونه کوتاهی در انجام تعهدات قانونی خود پاسخگو باشند، نهادهای حاکمیتی نظیر مجلس می‌توانند مرجعی برای تشخیص کوتاهی در عملکرد تنظیم‌گران باشند براین اساس تنظیم‌گران می‌بایست تحت نظارت قانونی کمیسیون‌های مربوطه در مجلس قرار گرفته و ملزم به ارائه گزارشات دوره‌ای در مورد اثرات سیاست‌های تنظیمی خود به آنها باشند. همچنین علاوه بر مجلس، سایر نهادهای نظارتی عمومی در کشور نظیر سازمان بازرسی کل کشور و سازمان حسابرسی نیز می‌بایست بر نهاد تنظیم‌گر نظارت داشته باشند. به منظور ارزیابی وضعیت پاسخگویی به حاکمیت در نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۶، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۶- سؤالات ارزیابی وضعیت پاسخگویی به حاکمیت نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت پاسخگویی به حاکمیت نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
بر اساس قانون، نهاد تنظیم‌گر به غیر از کمیسیون و نهاد بالادستی ملزم به ارائه گزارش عملکرد به چه نهادهایی می‌باشد؟	الزامی وجود ندارد (۱)	کمیسیون مربوط مجلس (۰/۷۵)	نهادهای نظارتی عمومی (۰/۵)	وزارتخانه مربوطه (۰/۲۵)	ترکیبی از این موارد (۰)
کدام نهاد می‌تواند بر تصمیمات و عملکرد نهاد تنظیم‌گر کنترل و نظارت داشته باشد؟	فقط کمیسیون تنظیم‌گر (۱)	مجلس (۰/۷۵)	نهادهای نظارتی مالی و عمومی (۰/۵)	وزارتخانه مربوطه (۰/۲۵)	ترکیبی از این موارد (۰)
تنظیم‌گر در قبال بودجه‌ی عمومی به چه نهادی پاسخگو است؟	فقط کمیسیون تنظیم‌گر (۱)	مجلس (۰/۷۵)	نهادهای نظارتی مالی و عمومی (۰/۵)	وزارتخانه مربوطه (۰/۲۵)	ترکیبی از این موارد (۰)

۲-۲-۲ استیناف

افراد مختلفی از گروه‌های مختلف و با اهداف متفاوت در نظام تنظیم‌گری وجود دارند که هرکدام به دنبال کسب منفعتی هستند، با توجه به ذی‌نفعان متعدد در نظام تنظیم‌گری، اعتبار یک نظام تنظیم‌گری متأثر از وجود سازوکارهایی هست که شرایطی را برای تمامی

ذی‌نفعان فراهم نمایند که بر اساس آن، امکان دفاع از حقوق خود و اطمینان از در نظر گرفته شدن دغدغه‌هایشان را داشته باشند. با فراهم نمودن امکان درخواست تجدیدنظر تصمیم‌های تنظیم‌گر توسط گروه‌های مختلف به‌ویژه نهادهای تحت نظارت، این امکان فراهم شده و علاوه بر افزایش اعتبار نظام تنظیم‌گری، اعتماد ذی‌نفعان نیز به نظام تنظیم‌گری افزایش خواهد یافت (Gutiérrez 2003). به‌منظور حفظ استقلال نهاد تنظیم‌گر فقط باید نهاد تنظیم‌گر و نهادهای قضایی مربوطه (نه قوه مجریه) در فرایند تجدیدنظر خواهی درگیر شوند (Correa, Pereira and Mueller 2006). باتوجه‌به موارد مطرح شده، به‌منظور ارزیابی وضعیت استیناف نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 7، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۷- سؤالات ارزیابی وضعیت استیناف نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت استیناف نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ				
آیا تصمیمات تنظیم‌گر و کمیسیون آن در حوزه اختصاصی فعالیتش نهایی است یا نیاز به تأیید توسط نهاد دیگری دارد؟					کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0.5)	به ندرت (0/25)	خیر (0)
به‌غیر از فرآیندهای قضایی و تجدیدنظر چه مرجعی می‌تواند تصمیمات تنظیم‌گر را بی‌اثر کند؟					هیچ نهادی یا کمیسیون (1)	مجلس (0/75)	نهادهای نظارتی مالی و عمومی (0.5)	وزارتخانه مربوطه (0/25)	ترکیبی از این موارد (0)
نهادهای تحت تنظیم در مورد تصمیمات تنظیم‌گر به کجا می‌توانند درخواست تجدیدنظر دهند؟					خود تنظیم‌گر (0)	دادگاه و دیوان عدالت اداری (0.5)	مجلس (0/75)	وزارتخانه مربوطه (0/25)	شورای رقابت (1)
آیا فرایند تصمیم‌گیری، صورت جلسات و اسناد پشتیبان فنی به‌صورت شفاف و در زمان مناسب در دسترس ذی‌نفعان به‌ویژه بنگاه‌ها قرار می‌گیرد؟					کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0.5)	به ندرت (0/25)	خیر (0)

۲-۲-۳ پاسخگویی عمومی

باتوجه‌به اینکه تصمیم‌های نهادهای تنظیم‌گر می‌تواند بر بخش گسترده‌ای از عموم مردم نیز تأثیرگذار باشد، لذا نهادهای تنظیم‌گر علاوه بر نهادهای تحت نظارت، می‌بایست در برابر تصمیماتی که می‌گیرند، به عموم مردم نیز پاسخگو باشند. به عبارتی می‌توان گفت پاسخگویی عمومی منعکس‌کننده فعالیت‌هایی است که نهادهای تنظیم‌گر برای توجیه تصمیمات و قضاوت‌های خود باید انجام دهند. یک ابزار مهم برای پاسخگویی عمومی،

وجود سازوکارهای شفافیت در نهاد تنظیم‌گر است. شفافیت مستلزم انتشار تصمیمات، افشای اطلاعات مربوطه، اعلام پیش از موعد برنامه جلسات و دستور کار مربوط به آنها و در اختیار قرار دادن صورت جلسه جلسات به اشخاص ثالث است (Correa, Pereira and Mueller 2006). به منظور ارزیابی وضعیت پاسخگویی عمومی نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 8، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۸- سؤالات ارزیابی وضعیت پاسخگویی عمومی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت پاسخگویی عمومی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
فعالیت نهاد تنظیم‌گر در شبکه‌های اجتماعی به منظور پاسخگویی به عموم چه شکل می‌باشد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا مدیران نهاد تنظیم‌گر از رسانه‌های عمومی (تلویزیون، روزنامه و مجلات و ...) برای پاسخگویی به عموم استفاده می‌نمایند؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر دارای سامانه پاسخگویی به شکایات عمومی می‌باشد؟ این سامانه تا چه میزان فعال می‌باشد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
نهاد تنظیم‌گر تا چه میزان نسبت به اخبار، شایعات و صحبت‌هایی که در جامعه، فضای مجازی و رسانه‌های عمومی در مورد این نهاد منتشر می‌شود، کنش فعال دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)

۳-۲ پیش‌بینی‌پذیری^۵

یکی دیگر از شاخص‌هایی که در برخی از مدل‌های ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری به عنوان شاخصی- برای ارزیابی معماری نهادی تنظیم‌گران مورد استفاده قرار گرفته است، شاخص پیش‌بینی‌پذیری می‌باشد. بسیاری از محققان نظیر استرن معتقد هستند که اگرچه استقلال نهاد تنظیم‌گر یک ویژگی کلیدی برای تنظیم‌گران می‌باشد، اما با توجه به زمینه‌های متفاوت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورهای مختلف، لزوماً ایجاد نهادهای تنظیم‌گر کاملاً مستقل در تمامی کشورها امکان‌پذیر نمی‌باشد، لذا فارغ از جایگاه ساختاری نهاد تنظیم‌گر

⁵ Predictability

(ذیل وزارتخانه، مستقل، نیمه مستقل و ...) آنچه دارای اهمیت می‌باشد ایجاد یک محیط تنظیم‌گری شفاف و پیش‌بینی‌پذیر می‌باشد (Stern and Holder 1999).

شاخص پیش‌بینی‌پذیری در واقع بر این موضوع دلالت دارد که نهادهای تحت نظارت باید بتوانند از اینکه قوانینی که تحت آن به فعالیت می‌پردازند، به طور ناگهانی تغییر نخواهد کرد، اطمینان داشته باشند. به عبارتی تصمیمات تنظیم‌گر باید به گونه‌ای باشد که تاحدامکان با تصمیمات قبلی‌اش سازگار باشد. (Stern and Holder 1999). وجود یک محیط تنظیم‌گری قابل پیش‌بینی باعث می‌شود تا تغییراتی که در روش‌ها و شیوه‌های نظارتی اعمال می‌گردد، به صورت تدریجی یا تکاملی باشد. این امر نیز به سرمایه‌گذاران اطمینان می‌دهد که با تغییرات غیرمنتظره‌ای روبه‌رو نبوده و در نتیجه تمایل آنها به سرمایه‌گذاری‌های بلند مدت بیشتر می‌گردد (African Development Bank Group 2019). در مدل‌های مختلفی پیش‌بینی‌پذیری نهادهای تنظیم‌گر از منظر ابعاد مختلف مورد سنجش قرار گرفته است، در شکل 5، مجموعه این مطالعات نشان داده شده است.

شکل ۵- شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مرتبط با پیش‌بینی‌پذیری تنظیم‌گر در ادبیات

برای اینکه نهاد تنظیم‌گر پیش‌بینی‌پذیر باشد، می‌بایست هنگام طراحی ساختاری این نهاد، مکانیزم‌هایی در نظر گرفته شود که احتمال وقوع تغییرات کوتاه‌مدت در تصمیم‌های نهاد تنظیم‌گر را کاهش داده و امکان اعمال نظر شخصی- و تصمیمات سلیقه‌ای مدیران را محدود نماید. بررسی مدل‌های مختلف ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری، نشان می‌دهد که به‌منظور دستیابی به یک نهاد تنظیم‌گر پیش‌بینی‌پذیر، به‌طور کلی سه جنبه اصلی زیر باید مورد توجه قرار گیرند:

- مشخص بودن قواعد بازی و فرایند تصمیم‌گیری
- بازبودن فرایند تصمیم‌گیری یا اجرای تصمیمات (مشارکت)
- وجود مکانیزمی برای توضیح یا انتشار تصمیمات (شفافیت).

در جدول 9 مواردی که در مدل‌های مختلف به نوعی با مؤلفه‌های اصلی پیش‌بینی‌پذیری منطبق می‌باشد، ارائه شده است.

جدول ۹- شاخص‌های مرتبط با پیش‌بینی‌پذیری تنظیم‌گر در مطالعات و پژوهش‌های مختلف

ردیف	مدل ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری	شاخص‌ها و زیر شاخص‌های مرتبط با ارزیابی پیش‌بینی‌پذیری تنظیم‌گر	دسته‌بندی شاخص‌ها
1	(Correa et al., 2006)	تصمیم‌گیری (قوانین تصمیم‌گیری)	فرایند تصمیم‌گیری
2	African Development Bank) (Group 2019	فرایند شفاف و واضح تصمیم‌گیری	
3	(Stern and Holder 1999)	شفافیت	شفافیت
4	(Correa et al., 2006)	شفافیت تصمیم‌گیری (انتشار تصمیمات)	
5	(Brown, et al. 2006)	شفافیت	
6	(Hans Bredow Institute for Media Research et al., 2011)	ساز و کارهای شفافیت	
7	(Waverman and Koutroumpis 2011)	شفافیت	
8	(Koske, et al. 2016)	نحوه انتشار اطلاعات توسط نهاد تنظیم‌گر	
9	African Development Bank) (Group 2019	شفافیت تصمیم‌ها دسترسی آزاد به اطلاعات	

ردیف	مدل ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری	شاخص‌ها و زیر شاخص‌های مرتبط با ارزیابی پیش‌بینی‌پذیری تنظیم‌گر	دسته‌بندی شاخص‌ها
10	(اندیشکده حکمرانی شریف 1396)	شفافیت و دردسترس بودن	
11	(Stern & Holder, 1999)	مشارکت	مشارکت
12	(Gutierrez 2003)	شفافیت و مشارکت	
13	(Brown, et al. 2006)	مشارکت عمومی	
14	(Correa et al., 2006)	تصمیم‌گیری (مشارکت در تصمیم‌گیری)	
15	African Development Bank) (Group 2019	مشارکت	

به‌منظور درک بهتر ابعاد پیش‌بینی‌پذیری، در ادامه توضیحاتی راجع به هر بُعد ارائه شده است.

۲-۳-۱ فرایند تصمیم‌گیری

از جمله عواملی که می‌تواند به پیش‌بینی‌پذیری تصمیمات نهادهای تنظیم‌گر کمک نماید، وجود یک رویه مشخص، شفاف و ثابت برای فرایند تصمیم‌گیری نهادهای تنظیم‌گر است. وجود فرایند مشخص تصمیم‌گیری و مشخص بودن مسئولیت افراد در این فرایند، امکان تصمیم‌گیری‌های سلیقه‌ای را توسط مدیران نهاد تنظیم‌گر کاهش می‌دهد. در صورتی که فرایند تصمیم‌گیری به گونه‌ای طراحی شده باشد که هر واحد نهاد تنظیم‌گر مسئول بررسی تخصصی و اتخاذ تصمیم در یک حوزه خاص باشد، علاوه بر اینکه این مدل امکان پاسخگویی واحدها را در برابر تصمیمات اتخاذ شده افزایش می‌دهد، باتوجه به تخصصی بودن واحدها، احتمال تأثیر تصمیم‌ها از ملاحظات و دغدغه‌های کوتاه‌مدت سیاسی نیز کاهش می‌یابد. باتوجه به موارد مطرح شده، به‌منظور ارزیابی وضعیت فرایند تصمیم‌گیری در نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 10، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۰ - سؤالات ارزیابی وضعیت فرایند تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت فرایند تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
فرایند تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر به چه شکل می‌باشد؟					غیرمتمرکز (1) نیمه‌متمرکز (0/5) متمرکز (0)
مسئولیت و اختیارات میان مدیران سازمان بر چه اساس توزیع شده است؟					بر اساس قواعد مشخص آیین‌نامه‌ای (۱) بر اساس حوزه تخصصی (0/75) بر اساس اقتضای (0/5) بر اساس تصمیم مدیر (0.25) عدم وجود مکانیزم مشخص (0)
آیا برای تصویب تصمیمات تنظیم‌گر حق وتو وجود دارد؟					کاملاً (1) اکثراً (0/75) تا حدودی (0/5) به ندرت (0.25) خیر (۰)

۲-۳-۲ مشارکت در تصمیم‌گیری

باتوجه به ذی‌نفعان متعدد نهادهای تنظیم‌گر، امکان دستیابی به تصمیماتی که برای همه ذی‌نفعان تا حد زیادی مطلوب تلقی شود، بسیار کم است. در چنین فضایی در صورتی که هدف نهادهای تنظیم‌گر، افزایش پایداری تصمیمات و کاهش ریسک تنظیم‌گری باشد، بسیار مهم است که فرایند تصمیم‌گیری به گونه‌ای طراحی شده باشد که توسط همه طرف‌های درگیر "عادلانه یا مشروع" تلقی شود. اگرچه قوانین تعیین شده برای استانداردسازی فرایند تصمیم‌گیری، منبعی برای چنین مشروعیت رویه‌ای هستند، اما مشارکت ذی‌نفعان نیز منبع مهم مشروعیت و مقبولیت عمومی برای نهادهای تنظیم‌گر محسوب می‌گردد. در واقع زمانی که فرایند تصمیم‌گیری نهادهای تنظیم‌گر مورد بررسی قرار می‌گیرد، علاوه بر قوانین ناظر بر فرایند تصمیم‌گیری، جنبه‌های مشارکتی در تصمیمات نیز می‌بایست در نظر گرفته شود، اینکه نحوه دستیابی به تصمیمات، مبتنی بر قانون اکثریت یا اجماع بین افراد می‌باشد، یک جنبه مهم در تصمیم‌گیری نهادهای تنظیم‌گر است (Correa, Pereira and Mueller 2006).

برای اینکه مشارکت ذی‌نفعان در تصمیم‌گیری اثربخش و معنادار باشد می‌بایست ملاحظات توسط تنظیم‌گران در نظر گرفته شود که عبارت است از: (1) وجود مقررات رسمی برای الزام به مشارکت ذی‌نفعان، (2) وجود مقرراتی برای الزام به در نظر گرفته شدن نظرات ارائه شده در تصمیمات، (3) دسترسی برابر طرفین به تصمیم‌گیرندگان (Correa, Pereira and Mueller 2006). به منظور ارزیابی وضعیت مشارکت در تصمیم‌گیری در نهادهای تنظیم‌گر،

سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 11، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۱ - سؤالات ارزیابی وضعیت مشارکت در تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت مشارکت در تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا مکانیزی برای مشارکت شرکت‌های تحت نظارت و دیگر ذی‌نفعان، در تصمیم‌گیری‌های تنظیم‌گر در نظر گرفته شده است؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا وظایفی از تنظیم‌گری تابه‌حال به خود بنگاه‌های تحت تنظیم سپرده شده است؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا مواردی وجود دارد که تنظیم‌گر به جای به کارگیری قوانین، از اصول مورد توافق نهادهای تحت نظارت، به عنوان ابزاری برای تنظیم‌گری استفاده نماید؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
چه میزان از وظایف نهاد تنظیم‌گر مستقلاً توسط فعالان صنعت (خود - تنظیمی) و یا با مشارکت آنها (تنظیم‌گری مشارکتی) انجام می‌گیرد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا الزامی برای ارائه اسناد پشتیبان (تجزیه و تحلیل‌های فنی برای حمایت از تصمیم نهاد تنظیم‌گر وجود دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمانی برای امور بنگاه‌های تحت تنظیم دارد؟	بله (1)	خیر (0)			

۲-۳-۳ شفافیت^۶

پس از اتخاذ تصمیمات کارشناسی و تخصصی- مبتنی بر رویه‌های مشخصی- که مشارکت ذی‌نفعان مختلف را نیز تضمین می‌نماید، عامل مهم دیگری که به اندازه موارد ذکر شده برای حفظ پایداری و پیش‌بینی‌پذیری تصمیمات تنظیم‌گر دارای اهمیت است، انتشار و توضیح تصمیمات یا به عبارتی شفافیت است، این امر به ایجاد سابقه‌ای برای تصمیمات مختلف کمک نموده که خود زمینه‌ای برای اجرای مداوم قانون فراهم می‌آورد (Correa, Pereira and Mueller 2006).

شفافیت یکی از ویژگی‌های لازم و ضروری برای نهادهای تنظیم‌گر است، زیرا الزام تنظیم-گران به ارائه توضیحات در رابطه با تصمیمات و فرایند اخذ آنها، احتمال بی‌عدالتی یا بی-کفایتی در تصمیمات تنظیم‌گران را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، شفافیت برای تضمین

⁶ Transparency

پاسخگویی تنظیم‌گران نیز مؤثر است، زیرا از این طریق نهادهای تحت نظارت به درک بهتری از دلایل تنظیم‌گران برای اتخاذ تصمیمات خواهند رسید و در نتیجه توانایی بیشتری برای به چالش کشیدن تصمیمات خواهند داشت (Stern and Holder 1999). در واقع هرچه قدر شفافیت نهاد تنظیم‌گر بیشتر باشد، پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر افزایش یافته و احتمال تسخیر نهاد تنظیم‌گر توسط ذی‌نفعان اصلی کاهش می‌یابد (Gutierrez 2003). همچنین شفافیت به تضمین مشارکت مؤثرتر نیز کمک می‌نماید، زیرا از طریق شفافیت، جامعه‌ی هدف تنظیم‌گری درک بهتری از عوامل اصلی که ممکن است بر تصمیمات تنظیم‌گران تأثیر بگذارد، خواهند داشت. علاوه بر موارد ذکر شده، شفافیت، یک عامل مهم در پیش‌بینی پذیری نهادهای تنظیم‌گر است، زیرا با وجود شفافیت، تغییر در رویکردهای تنظیم‌گر در تصمیمات کلیدی آسان‌تر تشخیص داده می‌شود (Stern and Holder 1999). باتوجه‌به موارد مطرح شده، به‌منظور ارزیابی وضعیت شفافیت نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 12، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۲ - سؤالات ارزیابی وضعیت شفافیت نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت شفافیت نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
تصمیمات نهاد تنظیم‌گر از چه طریق منتشر می‌شود؟	روزنامه رسمی (۱)	سایت تنظیم‌گر (0/75)	اخبار و خبرگزاری (0/5)	منتشر نمی‌شود (0)	
آیا گزارش منابع و مخارج بودجه تنظیم‌گر در اختیار عموم قرار دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر گزارش عملکرد سالیانه منتشر می‌نماید؟	بله (1)	خیر (0)			
آیا زمان، مکان و اعضای جلسات کمیسیون و جلسات تصمیم‌گیری تنظیم‌گر، پیش از جلسه به‌صورت عمومی اعلام می‌گردد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر دارای سایت فعال اینترنتی می‌باشد؟	بله (1)	خیر (0)			
آیا جزییات تصمیم‌گیری به‌صورت عمومی منتشر می‌شود؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)

۴-۲ ابزارها و ظرفیت‌های اعمال تصمیم^۷

نهاد تنظیم‌گر در صورتی که از استقلال کافی برخوردار باشد، نسبت به ذی‌نفعان مختلف پاسخگو باشد و تصمیماتش نیز پیش‌بینی‌پذیر باشند، تا زمانی که از قدرت و توان کافی برای اعمال تصمیماتش برخوردار نباشد و ابزارهای لازم جهت اعمال تصمیم را در اختیار نداشته باشد، نمی‌تواند در حوزه تحت نظارتش اثربخشی لازم را داشته باشد. در واقع یک مبحث مهم در موضوع تنظیم‌گری، شناسایی و تعیین مکانیزم‌هایی است که نهاد تنظیم‌گر از طریق آنها می‌تواند تصمیمات، قوانین و مقررات تصویب شده را پیاده‌سازی نماید. ازاین‌رو در بسیاری از مطالعات انجام شده در زمینه ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری، شاخصی-جهت سنجش وضعیت نهادهای تنظیم‌گر از نظر قابلیت و ظرفیت اعمال تصمیم و ابزارهای تنظیم‌گری که در اختیار دارند، آورده شده است، در جدول ۱۳ اسامی این مطالعات و شاخص‌های مرتبط با این موضوع ارائه شده است.

جدول ۱۳- شاخص‌های مرتبط با ارزیابی ابزارها و ظرفیت‌های اعمال تصمیم تنظیم‌گر در مطالعات و پژوهش‌های مختلف

ردیف	مدل ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری	شاخص‌های مرتبط با ارزیابی ابزارها و ظرفیت- های اعمال تصمیم تنظیم‌گر در مطالعات مختلف	ابعاد اصلی شاخص
1	(Kessides 2004)	قابلیت و ظرفیت تنظیم‌گر	ظرفیت و قابلیت تنظیم‌گر
2	(Brown et al., 2006)	برخوردارگی از قدرت و اختیارات موردنیاز	
3	(Hans Bredow Institute) for Media Research, et al. (2011)	قدرت و جایگاه تنظیم‌گر/ دانش و تخصص تنظیم‌گر	
4	(Waverman and Koutroumpis 2011)	منابع در دسترس تنظیم‌گر/ قدرت اعمال قوانین	
5	(Correa et al., 2006)	ابزارهای تصمیم	ابزارهای تنظیم‌گری
6	(Koske, et al. 2016)	محدوده عمل تنظیم‌گر	
7	(Jordana, Marín and Bianculli 2018)	مسئولیت‌های تنظیم‌گری	

همان‌طور که در جدول ۱۳ قابل مشاهده است، در مطالعات مختلف شاخص‌هایی با عناوین مختلف نظیر قابلیت و ظرفیت تنظیم‌گر، قدرت و اختیارات در دسترس نهاد

⁷ Enforcement Instruments and Capabilities

تنظیم‌گر و ابزارهای تنظیم‌گری، به عنوان شاخص‌هایی جهت ارزیابی وضعیت نهاد تنظیم‌گر در زمینه اعمال و اجرای تصمیماتش آمده است. اگرچه این شاخص‌ها بعضاً عناوین مختلفی دارند اما به طور کلی می‌توان گفت، هدف اصلی از تعریف آنها، پاسخگویی به این سؤالات می‌باشد:

- وسعت اختیارات تفویضی به نهادهای تنظیم‌گر به چه میزان است؟
- نهاد تنظیم‌گر از چه ظرفیت‌ها و قابلیت‌هایی برخوردار است که به اعمال تصمیم‌هایش کمک می‌نماید؟
- آیا نهادهای تنظیم‌گر از ابزارهای متنوعی برای اعمال تصمیمات خود برخوردار هستند؟

شاخص‌های ارائه شده در مطالعات مختلف را به طور کلی می‌توان در ذیل دو مؤلفه اصلی ابزارهای تنظیم‌گری و قابلیت و ظرفیت تنظیم‌گری، دسته‌بندی نمود. در ادامه توضیحات مربوط به هر مؤلفه ارائه شده است.

۲-۴-۱ ابزارهای تنظیم‌گری

در ابتدای شکل‌گیری نهادهای تنظیم‌گر، تنها ابزار مورد استفاده توسط این نهادها برای کنترل و نظارت بر اعمال قوانین، ابزارهای حقوقی و قانونی بود. اما در سال‌های اخیر، نهادهای تنظیم‌گر به‌غیر از ابزارهای حقوقی، طیف وسیعی از هنجارها و مکانیزم‌ها را برای اعمال قوانین خود بکار می‌برند. در واقع می‌توان گفت ابزارهای سنتی تنظیم‌گری در سال‌های اخیر با فشارهای ناشی از عوامل مختلفی نظیر مقررات‌زدایی و ظهور سایر ابزارهای تنظیم‌گری روبه‌رو بوده‌اند که دستیابی به رفتارهای مطلوب را با کمک انگیزه‌های دیگری به‌غیر از اجبار قانونی میسر می‌سازند، این فشارها منجر شده است تا نهادهای تنظیم‌گر، در کنار ابزارهای حقوقی، استفاده از سایر ابزارها را نیز در دستور کار خود قرار دهند (Morgan and Yeung 2007).

محققان مختلف دسته‌بندی‌های گوناگونی برای ابزارهای تنظیم‌گری ارائه نموده‌اند، اما به طور کلی می‌توان انواع این ابزارها را بر اساس شیوه‌ای که باعث تغییر رفتار نهادهای تحت نظارت می‌شوند، به چهار دسته اصلی ابزارهای حقوقی، ابزارهای اقتصادی، ابزارهای

اجتماعی و ابزارهای فنی و نوآورانه تقسیم نمود. در ادامه تعریفی از هرکدام از این ابزارها ارائه شده است.

۱-۱-۴-۲ ابزارهای حقوقی

معمول‌ترین ابزار تنظیم‌گری، ابزار حقوقی می‌باشد. کلیه مکانیزم‌هایی که در ذیل ابزار حقوقی قرار می‌گیرند، معمولاً از سه مرحله اصلی تشکیل شده‌اند، در مرحله اول قانون یا استاندارد برای ممنوعیت یا الزام برای انجام رفتار یا عملی تصویب شده، در مرحله دوم با استفاده از سازوکارهای نظارتی از رعایت قوانین مصوب اطمینان حاصل شده و در نهایت نیز با در نظر گرفتن سازوکارهای تنبیهی قانونی در صورت نقض قوانین، ضمانت اجرای این قوانین تأمین می‌گردد. در این مدل، قانون در حالت سنتی خودش عمل نموده و این مکانیسم‌ها به عنوان تنظیم‌گری سنتی یا تنظیم‌گری دستور و کنترل^۸ در ادبیات نظری شناخته می‌شود (Morgan and Yeung 2007). به منظور ارزیابی وضعیت ابزارهای حقوقی نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۱۴، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۴ - سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای حقوقی نهاد تنظیم‌گر

گزینه‌های پاسخ					سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای حقوقی نهاد تنظیم‌گر
خیر (۰)	به ندرت (0.25)	تا حدودی (0/5)	اکثراً (0/75)	کاملاً (1)	آیا تنظیم‌گر قدرت تدوین قوانین، دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های الزام‌آور را در حوزه تحت نظارت خود دارد؟
خیر (۰)	به ندرت (0.25)	تا حدودی (0/5)	اکثراً (0/75)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر، از قدرت نظارتی جهت اطمینان از رعایت قوانین و مقررات تدوین شده توسط شرکت‌های تحت نظارت، برخوردار می‌باشد؟
خیر (۰)	به ندرت (0.25)	تا حدودی (0/5)	اکثراً (0/75)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت حل و فصل دعاوی را دارد؟
هیچ‌کدام (۰)	پسینی و شکایت محور (0.25)	پیشینی به صورت تصادفی (0/5)	پیشینی و مبتنی بر ریسک (0/75)	ترکیبی از همه موارد (1)	مکانیزم‌های نظارتی نهاد تنظیم‌گر بر چه مبنایی است؟
خیر (۰)	به ندرت (0.25)	تا حدودی (0/5)	اکثراً (0/75)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر، قدرت اعمال مجازات بر نهادهای تحت نظارت را در صورت تخلف دارد؟
			خیر (0)	بله (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر دارای دپارتمان حقوقی می‌باشد؟

⁸ 'Command and Control' Regulation

استفاده از ابزارهای حقوقی یا دستوری، محدودیت‌ها و کاستی‌های زیادی به دنبال دارد. این کاستی‌ها، منجر به متمایل شدن نهادهای تنظیم‌گر به سمت نوعی از ابزارهای تنظیم‌گری شده است که از نیروهای رقابتی ناشی از رقابت بین واحدهای رقیب، به‌عنوان وسیله‌ای برای تنظیم رفتار نهادها استفاده می‌کند. طیف گسترده‌ای از این ابزارها در دسترس است که اغلب تحت عنوان ابزار اقتصادی نامیده می‌شود. از جمله ابزارهای ذیل این گروه می‌توان به جریمه‌ها، مالیات‌ها، یارانه‌ها، حقوق مالکیت و مواردی از این قبیل اشاره نمود (Morgan and Yeung 2007).

از آنجاکه ابزارهای اقتصادی به‌جای اتکا مستقیم به اعمال تحریم‌های قانونی، به دنبال تغییر رفتار با کمک نیروی رقابتی بازارها هستند، بنابراین در مقایسه با ابزارهای حقوقی، تأثیر قانون در آنها بسیار کمتر دیده می‌شود. اما این بدان معنا نیست که قانون در این نوع از ابزارها غایب می‌باشد بلکه قانون در این نوع از ابزارها، نقش تسهیل‌کنندگی دارد. در این نوع از ابزار، قانون یک چارچوب نهادی پایدار را فراهم می‌نماید که آزادی و امنیت معاملات اقتصادی را در بازار تضمین می‌نماید. علاوه بر این جنبه‌های اجباری قانون نیز لزوماً از بین نمی‌رود زیرا برخی از ابزارهای اقتصادی (مانند مالیات و هزینه‌ها) مستقیماً با تحریم‌های قانونی اجباری که تعهد قانونی برای پرداخت را ایجاد می‌نمایند، مرتبط می‌باشند (Morgan and Yeung 2007). به‌منظور ارزیابی وضعیت ابزارهای اقتصادی نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۱۵، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۵ - سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اقتصادی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اقتصادی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا تنظیم‌گر اختیار وضع مالیات یا یارانه برای تنظیم بازار تحت نظارت دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر اختیار قیمت‌گذاری و تعرفه‌گذاری را دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)

سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اقتصادی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت و اختیار دسترسی آنلاین یا درخواست دسترسی (disclosure) را به اطلاعات و تراکنش‌های مالی و مالیاتی شرکت‌های تحت تنظیم را داراست؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر امکان مداخله در قراردادهای صنعت را دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر امکان حل اختلاف و برقراری توافق مالی بین شرکت‌های تحت نظارت را دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا تنظیم‌گر می‌تواند در مورد منابع درآمدی و مدل‌های کسب‌وکار صنعت مداخله نماید؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا تنظیم‌گر مجوز صادر می‌کند؟	بله (1)	خیر (0)			
آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت تنظیم قانون حمایت از حقوق کاربران دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر ابزارهای اعمال مجازات مالی در اختیار دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمان رقابت دارد؟	بله (1)	خیر (0)			

۳-۱-۴-۲ ابزارهای اجتماعی

قدرت هنجارهای اجتماعی زمینه‌ای را برای گسترش دسته دیگری از ابزارهای تنظیم‌گری فراهم آورده است که مبتنی بر ارتباطات و تعاملات می‌باشد، این گروه از ابزارها به اصطلاح ابزارهای اجتماعی نامیده می‌شود. ابزارهای اجتماعی شامل انواع سازوکارهایی است که از طریق به کارگیری روش‌هایی نظیر قانع‌سازی و آموزش اعضای جامعه تحت نظارت به دنبال تسهیل دستیابی به اهداف تنظیم‌گری است. ابزارهای اجتماعی از طرق مختلف نظیر گسترش اطلاعات و آگاه‌سازی جامعه هدف تنظیم‌گری، رفتار افراد را تنظیم نموده و به آنها کمک می‌کند تا انتخاب‌های آگاهانه‌تری داشته باشند. در واقع هدف از استفاده از این ابزارها این است که نوعی فشار اجتماعی غیرمستقیم را به امید تغییر رفتار بر تصمیم‌گیری‌های افراد تحمیل نماید. کمپین‌های آموزشی و اطلاعاتی عمومی مورد حمایت دولت، آشنادترین شکل ابزارهای اجتماعی هستند، اما بعضاً این ابزارها به منظور اثربخشی- بیشتر، با سایر روش‌های کنترلی ترکیب می‌شوند (Morgan and Yeung 2007). به منظور ارزیابی وضعیت ابزارهای اجتماعی نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 16، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۶- سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اجتماعی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای اجتماعی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا نهاد تنظیم‌گر از کانال‌های متنوع رسانه‌ای (مجله، برنامه تلویزیونی یا رادیویی، شبکه اجتماعی و...) برای اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی استفاده می‌کند؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا تنظیم‌گر با گروه‌های ذی‌نفع، سازمان‌های مردم‌نهاد و جامعه مدنی برای پیشبرد اهداف خود همکاری می‌نماید؟	تفاهم‌نامه همکاری وجود دارد (1)	تفاهم‌نامه وجود ندارد ولی ارتباطات خوبی شکل گرفته است (0/75)	ارتباطات محدودی وجود دارد (0/5)	ارتباطی شکل نگرفته است (0/25)	تعارض و اختلاف وجود دارد (0)
آیا نهاد تنظیم‌گر از روش‌هایی نظیر کمپین‌سازی مبتنی بر هنجارهای و ارزش‌های عمومی برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌نماید؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر از روش‌هایی نظیر افکارسنجی و نظرسنجی در موضوعات مختلف برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌نماید؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر از آموزش‌های عمومی برای آگاهی‌بخشی و توانمندسازی اقشار مختلف جامعه استفاده می‌نماید؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمان مشخصی برای اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی عمومی دارد؟	بله (1)	خیر (0)			

۴-۱-۴ ابزارهای فنی و نوآورانه

درحالی‌که ابزارهای اجتماعی از طریق ارائه استدلال‌های منطقی و آگاه‌سازی افراد در پی ایجاد تغییر در رفتار و عمل جامعه تحت نظارت هستند، برخی از ابزارهای تنظیم‌گری از طریق سازوکارهای مبتنی بر کد (یا مبتنی بر طراحی) در نقطه مقابل عمل نموده و با طراحی نمودن به گونه‌ای که امکان وقوع رفتاری را ناممکن می‌نمایند، سعی در بین بردن رفتار نامطلوب دارند. یک نمونه ساده از تنظیم‌گری مبتنی بر طراحی، طراحی سرعت‌گیرها در جاده‌ها می‌باشد که احتمال وقوع سرعت بالا در رانندگی را از بین می‌برد (Morgan and Yeung 2007). مکانیزم‌های کنترلی مبتنی بر طراحی ابزارهای بسیار قدرتمند هستند زیرا به طور پیشینی عمل می‌کنند نه پسینی و به جای آنکه برای کنترل نیاز به توجه و تعامل دیگران داشته باشند، خودگردان بوده و بدین طریق رفتار را کنترل می‌نمایند (Leenes 2011).

تنظیم‌گری مبتنی بر فناوری جزء ابزارهای تنظیم‌گری مبتنی بر طراحی می‌باشد. در تنظیم‌گری مبتنی بر فناوری از ابزارهای فنی و نوآورانه به‌عنوان وسیله‌ای جهت تغییر رفتار و عمل افراد استفاده می‌شود. اگرچه به‌کارگیری طراحی به‌عنوان شیوه‌ای از کنترل تاریخچه‌ای طولانی دارد، اما در سال‌های اخیر در پاسخ به پیشرفت سریع فناوری، شیوه‌های جدیدی مبتنی بر نوآوری‌های فناورانه در حال ظهور است. (Morgan and Yeung 2007). به‌منظور ارزیابی وضعیت ابزارهای فنی و نوآورانه نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۱۷، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۷ - سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای فنی و نوآورانه نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت ابزارهای فنی و نوآورانه نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا نهاد تنظیم‌گر، قدرت تعیین و اعمال قواعد و استانداردهای فنی را دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت، ابزار و دسترسی لازم برای جمع‌آوری اطلاعات را دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا تنظیم‌گر ابزارهای اعمال مجازات فنی مثل فیلترینگ در اختیار دارد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا تنظیم‌گر از راهکارهای هوشمند و مبتنی بر فناوری برای تنظیم‌گری استفاده می‌کند؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0/25)	خیر (۰)
آیا تنظیم‌گر با مراکز تحقیقاتی و توسعه فناوری تعامل دارد؟	تفاهم‌نامه همکاری وجود دارد (1)	تفاهم‌نامه ولی ارتباطات خوبی شکل گرفته است (0/75)	ارتباطات محدودی وجود دارد (0/5)	ارتباطی شکل نگرفته است (0/25)	تعارض و اختلاف وجود دارد (0)
آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمانی برای توسعه فناوری‌های تنظیم‌گری و زیرساخت‌های فنی دارد؟	بله (1)	خیر (0)			
آیا تنظیم‌گر، سندبکس دارد؟	بله (1)	خیر (0)			

۲-۴-۲ ظرفیت و قابلیت تنظیم‌گر

اگرچه برخورداری از ابزارهای متنوع تنظیم‌گری به تنظیم‌گران کمک می‌نماید تا بتوانند تصمیمات خود را اعمال نمایند، اما مشاهده و مقایسه تنظیم‌گران مختلف نشان می‌دهد که بهره‌برداری از این ابزارها از طریق توسعه برخی ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها در نهادهای تنظیم‌گر، می‌تواند حداکثر گردد. از جمله ظرفیت‌هایی که برخورداری از آنها می‌تواند به اعمال بهتر تصمیم‌های نهادهای تنظیم‌گر کمک نماید، می‌توان به ظرفیت دانشی- و پژوهشی-، ظرفیت

بین‌المللی و ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری اشاره نمود. در ادامه توضیحات مختصری از هرکدام ارائه شده است. (Morgan and Yeung 2007)

۱-۲-۴ ظرفیت دانشی و پژوهشی

یکی از ظرفیت‌هایی که برخورداری از آن به نهادهای تنظیم‌گر در اعمال بهتر تصمیمات کمک می‌نماید، ظرفیت دانشی و پژوهشی می‌باشد. نهادهای تنظیم‌گر برای اینکه بتوانند تصمیمات تخصصی و کارشناسی اخذ نمایند، می‌بایست دائماً در حال رصد آخرین تحولات در حوزه تحت نظارت خود باشند بدین معنا که به طور متناوب اقدامات اتخاذ شده توسط هم‌تایان خود در سایر کشورها را بررسی نمایند، از آخرین و به‌روزترین ابزارهای تنظیم‌گری متناسب با حوزه تحت نظارت خود آگاه باشند، نسبت به فناوری‌ها و تغییرات جدید در حوزه تحت نظارت خود آگاه باشند. به عبارتی نهادهای تنظیم‌گر می‌بایست فعالانه عمل نموده تا بتوانند به‌صورت پیش‌دستانه متناسب با تغییرات احتمالی در حوزه تحت نظارت خود، تصمیماتی اتخاذ نمایند. علاوه بر اهمیت رصد تغییرات در حوزه تحت نظارت، پژوهش‌هایی که نهاد تنظیم‌گر انجام می‌دهد، به نوعی پشتیبان فنی تصمیم‌های است که اتخاذ می‌نماید. وجود یک منطق تخصصی و فنی برای تصمیمات علاوه بر اینکه منجر به شکل‌گیری یک چهره‌ی مقبول و قابل اعتماد از نهاد تنظیم‌گر در جامعه می‌شود، پذیرش تصمیمات را نیز برای نهادهای تحت نظارت آسان‌تر می‌نماید. به‌منظور ارزیابی وضعیت ظرفیت دانشی و پژوهشی نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۱۸، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۸ - سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت دانشی و پژوهشی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت دانشی و پژوهشی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمان پژوهشی دارد؟	بله (1)	خیر (0)			
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
آیا گزارش‌های تخصصی تنظیم‌گر مورد استناد و ارجاع صنعت هستند؟ (landmark report)					
آیا تنظیم‌گر از زیرساخت پژوهشی (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) لازم برای توسعه دانش در حوزه تحت نظارت برخوردار می‌باشد؟	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به‌ندرت (0.25)	خیر (۰)

سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت دانشی و پژوهشی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
نحوه تعامل نهاد تنظیم‌گر با مراکز پژوهشی و آموزشی مثل دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها در حوزه تحت نظارت به چه شکل هست؟	تفاهم‌نامه همکاری وجود دارد (1)	تفاهم‌نامه وجود ندارد ولی ارتباطات شکل گرفته است (0.75)	ارتباطات محدودی وجود دارد (0/5)	ارتباطی شکل نگرفته است (0.25)	تعارض وجود دارد (0)
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)

۲-۲-۴-۲ ظرفیت بین‌المللی

مشارکت نهادهای تنظیم‌گر در فعالیتهای بین‌المللی، تعامل با هم‌تایان بین‌المللی و عضویت در مجامع و شبکه‌های تنظیم‌گری، می‌تواند زمینه‌ای را برای آشنایی تنظیم‌گران از آخرین تحولات بین‌المللی در حوزهی تحت نظارت، ابزارهای جدید تنظیم‌گری و اقداماتی که نهادهای تنظیم‌گر به‌منظور کنترل نهادهای تحت نظارت اتخاذ می‌نمایند، فراهم نماید. ایده گرفتن تنظیم‌گران از تجربیات و عملکرد هم‌تایان بین‌المللی خود، علاوه بر اینکه به آنها کمک می‌نماید تا تصمیماتی تخصصی‌تر و بهتر اتخاذ نمایند، منجر به ایجاد پشتیبانی برای تصمیمات تنظیم‌گران شده و در نتیجه مشروعیت و مقبولیت تصمیمات را نیز افزایش می‌دهد. به‌منظور ارزیابی وضعیت ظرفیت بین‌المللی نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول 18، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۱۹ - سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت بین‌المللی نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت بین‌المللی نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
آیا نهاد تنظیم‌گر دارای دپارتمان بین‌المللی می‌باشد؟	بله (1)	خیر (0)			
	حضور رسمی و فعال دارد (1)	ارتباطات فعال و منظمی دارد (0/75)	سابقه همکاری و تعامل وجود دارد (0/5)	ارتباطات محدودی دارد (0.25)	ارتباطی ندارد (0)
	کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (۰)

همان‌طور که در فاز اول اشاره گردید، با گسترش خصوصی‌سازی در کشورهای مختلف در دهه ۱۹۸۰، نهادهای تنظیم‌گر باهدف جلوگیری از شکل‌گیری انحصار و مقابله با اعمال ضد رقابتی در کشورهای مختلف جهان ایجاد شدند. در گذشته نهادهای تنظیم‌گر تنها از طریق تصویب مقررات و نظارت بر اجرای آنها در جهت تحقق اهداف ذکر شده گام برمی‌داشتند، اما در سال‌های اخیر، نهاد تنظیم‌گر، دیگر تنها محدود به یک مقررات‌گذار نمی‌باشد بلکه تنظیم‌گران باید بتوانند علاوه بر تنظیم‌گری مبتنی بر قوانین، با اتخاذ فعالیت‌های تسهیل‌گرانه، زمینه را برای توسعه رقابت در صنعت تحت نظارت خود و گسترش ورود کسب‌وکارهای جدید فراهم نمایند. بدین منظور اتخاذ اقدامات تسهیل‌گرانه نظیر اعطای وام، اعطای مشاوره‌های حقوقی و مواردی از این قبیل علاوه بر اینکه منجر به توسعه رقابت در بخش مورد نظر می‌شود، می‌تواند زمینه شکل‌گیری یک ارتباط پایدار و مبتنی بر اعتماد را بین نهادهای تحت نظارت و تنظیم‌گران ایجاد نماید که این امر نیز متعاقباً پیروی نهادهای تحت نظارت از تصمیم‌های تنظیم‌گران را آسان‌تر می‌نماید. به‌منظور ارزیابی وضعیت ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری نهادهای تنظیم‌گر، سؤالاتی طراحی شده است که در جدول ۲۰، این سؤالات به همراه گزینه‌های پاسخ آنها ارائه شده است.

جدول ۲۰- سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری نهاد تنظیم‌گر

سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری نهاد تنظیم‌گر					گزینه‌های پاسخ
کاملاً (1)	اکثراً (0/75)	تا حدودی (0/5)	به ندرت (0.25)	خیر (0)	
آیا نهاد تنظیم‌گر نقش تسهیل‌گری نیز در صنعت دارد؟	آیین‌نامه رسمی (1)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (0.25)	خیر (۰)	
آیا نهاد تنظیم‌گر از ابزارهای مالی مثل اعطای وام یا معافیت مالیاتی از توسعه بازار در حوزه تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	آیین‌نامه رسمی (1)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (0.25)	خیر (۰)	
آیا نهاد تنظیم‌گر با ابزارهای تجاری مثل صادرات از توسعه بازار در حوزه تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	آیین‌نامه رسمی (1)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (0.25)	خیر (۰)	
آیا نهاد تنظیم‌گر با روش‌هایی مثل ارائه مشاوره‌های حقوقی و تخصصی از توسعه بازار تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	آیین‌نامه رسمی (1)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (0.25)	خیر (۰)	
آیا نهاد تنظیم‌گر با روش‌هایی نظیر ارائه زیرساخت فنی مورد نیاز، از توسعه بازار در حوزه تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	آیین‌نامه رسمی (1)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (0.25)	خیر (۰)	

گزینه‌های پاسخ					سؤالات ارزیابی وضعیت ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری نهاد تنظیم‌گر
	خیر (۰)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (0.25)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه رسمی (1)	آیا تنظیم‌گر در تامین نیروی انسانی مورد نیاز یا نیروی انسانی نخبه برای صنعت با نهادهای ذیربط مثل دانشگاه‌ها، بنیاد ملی نخبگان و ... تعامل دارد؟

3- متدولوژی ارزیابی شاخص سلامت تنظیم‌گر

پس از طراحی مدل شاخص سلامت تنظیم‌گر، گام بعدی که از اهمیت بالایی نیز برخوردار می‌باشد، تعیین روش ارزیابی شاخص‌ها و زیر شاخص‌های ارائه شده در این مدل می‌باشد. بررسی مطالعاتی که به ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری پرداخته‌اند نشان می‌دهد که در اکثر این مطالعات، روش ارزیابی، طراحی سؤالات برای هر زیر شاخص، تهیه پرسش‌نامه و مصاحبه با مدیران و کارشناسان آشنا با ساختار نهادی و قانونی نهاد تنظیم‌گر بوده است.

بنابراین در این طرح نیز به منظور ارزیابی وضعیت معماری نهادی نهادهای تنظیم‌گر در ایران، پرسش‌نامه جامعی مبتنی بر مدل ارائه شده در این طرح تهیه شده است که در پیوست 1 آمده است. در این پرسش‌نامه برای سنجش وضعیت هر شاخص، سؤالاتی به تفکیک زیر شاخص‌های آن طراحی شده و برای هر سؤال نیز گزینه‌های از پیش تعیین شده-ای به عنوان پاسخ سؤال مشخص شده است. امتیاز هر گزینه در بازه بین صفر تا یک بوده و مجموع امتیازات گزینه‌های هر سؤال نیز برابر یک می‌باشد. نحوه پاسخ‌دهی به هر سؤال نیز انتخاب یک گزینه از بین گزینه‌های پاسخ، توسط فرد مصاحبه‌شونده می‌باشد. در نهایت امتیاز هر زیر شاخص، برابر با میانگین امتیاز تمامی سؤالات ذیل آن می‌باشد که وزن سؤالات نیز یکسان در نظر گرفته شده است. براین اساس امتیاز هر شاخص نیز برابر با میانگین وزنی امتیازات زیر شاخص‌های ذیل آن و امتیاز کلی تنظیم‌گر نیز برابر با میانگین وزنی با وزن برابر (0.25) برای هر چهار شاخص ذیل آن می‌باشد. از آنجاکه در این مدل، شاخص‌ها و زیر شاخص‌ها کمی شده و عددی بین 0 تا 1 به آن تخصیص داده شده است، مقادیر نزدیک به 1، نشان می‌دهد که حکمرانی تنظیم‌گری از نظر ویژگی‌های تعیین شده شرایط بهتری داشته و مقادیر نزدیک به صفر، حاکی از وضعیت نامناسب تنظیم‌گر می‌باشد.

4- جمع‌بندی مدل ارزیابی سلامت تنظیم‌گری

بررسی مدل‌های مختلفی که به ارزیابی معماری نهادی تنظیم‌گران پرداخته‌اند نشان می‌دهد که در این مدل‌ها، عموماً چهار شاخص استقلال، پاسخگویی، پیش‌بینی‌پذیری و ابزارها و ظرفیت‌های اعمال تصمیم به‌عنوان شاخص‌های اصلی ارزیابی بکار رفته‌اند. اما نکته‌ای که می‌بایست در نظر داشت این است که این شاخص‌ها بسیار کلی بوده و هرکدام ابعاد مختلفی را در برمی‌گیرد. لذا به‌منظور ارزیابی دقیق وضعیت هر نهاد تنظیم‌گر لازم است تا ابعاد اصلی هر شاخص نیز به‌دقت تعیین گردد.

یکی از اصلی‌ترین این شاخص‌ها، شاخص استقلال می‌باشد. استقلال تنظیم‌گر به معنای اتخاذ سازوکارهایی است که کمک می‌نماید تا نهاد تنظیم‌گر از مداخلات سیاسی ناروا از طرف دولت و از تأثیرات نابجای صنعت تحت نظارت، دور باشد. به‌منظور تحقق استقلال تنظیم‌گر، لازم است این نهاد از نظر ساختاری، مالی و نیروی انسانی از دولت و از صنعت تحت نظارت خود مستقل بوده تا از این طریق بتواند تصمیمات تخصصی- و به‌دوراز فشارهای حاکمیت و صنعت اتخاذ نماید. اگرچه استقلال تنظیم‌گر، یکی از ابعاد مهم در دستیابی به حکمرانی مطلوب تنظیم‌گری می‌باشد، اما برخورداری از استقلال به این معنا نمی‌باشد که تنظیم‌گران می‌توانند بدون وجود نظارت‌های کافی بر عملکردشان فعالیت نمایند بلکه می‌بایست نسبت به عملکردشان پاسخگو باشند. باتوجه‌به ذی‌نفعان متعدد نهاد تنظیم‌گر، پاسخگویی این نهاد نیز ابعاد و جنبه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد. به‌طورکلی سه سطح از پاسخگویی را می‌توان برای تنظیم‌گران تعریف نمود. در سطح اول، پاسخگویی سلسله‌مراتبی قرار دارد که به معنای پاسخگویی نهاد تنظیم‌گر به قوه مجریه یا مقننه می‌باشد. سطح دوم پاسخگویی تنظیم‌گران به ذی‌نفعان و نهادهای تحت نظارت بوده و سطح سوم پاسخگویی تنظیم‌گران به عموم مردم می‌باشد.

علاوه بر استقلال و پاسخگویی، از جمله ویژگی‌های دیگری که نهادهای تنظیم‌گر می‌بایست از آن برخوردار باشند، پیش‌بینی‌پذیری می‌باشد. بسیاری از محققان نظیر استرن معتقد هستند که اگرچه استقلال نهاد تنظیم‌گر یک ویژگی کلیدی برای تنظیم‌گران می‌باشد، اما باتوجه‌به زمینه‌های متفاوت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشورهای مختلف، لزوماً ایجاد نهادهای تنظیم‌گر کاملاً مستقل در تمامی کشورها امکان‌پذیر نمی‌باشد، لذا فارغ از جایگاه

ساختاری نهاد تنظیم‌گر (ذیل وزارتخانه، مستقل، نیمه مستقل و ...) آنچه دارای اهمیت می‌باشد ایجاد یک محیط تنظیم‌گری شفاف و پیش‌بینی‌پذیر می‌باشد. بررسی مدل‌های مختلف ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری، نشان می‌دهد که به‌منظور دستیابی به یک نهاد تنظیم‌گر پیش‌بینی‌پذیر، به‌طور کلی سه جنبه اصلی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد که عبارت‌اند از: مشخص بودن قواعد بازی و فرایند تصمیم‌گیری، بازبودن فرایند تصمیم‌گیری یا اجرای تصمیمات (مشارکت) و وجود مکانیزمی برای توضیح یا انتشار تصمیمات (شفافیت).

نهاد تنظیم‌گر در صورتی که از استقلال کافی برخوردار باشد، نسبت به ذی‌نفعان مختلف پاسخگو باشد و تصمیماتش نیز پیش‌بینی‌پذیر باشند، تا زمانی که از قدرت و توان کافی برای اعمال تصمیماتش برخوردار نباشد و ابزارهای لازم جهت اعمال تصمیم را در اختیار نداشته باشد، نمی‌تواند در حوزه تحت نظارتش اثربخشی لازم را داشته باشد. از این‌رو در بسیاری از مطالعات انجام شده در زمینه ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری، شاخصی - جهت سنجش وضعیت نهادهای تنظیم‌گر از نظر قابلیت و ظرفیت اعمال تصمیم و ابزارهای تنظیم‌گری که در اختیار دارند، آورده شده است. تاکنون دسته‌بندی‌های گوناگونی برای انواع ابزارهای تنظیم‌گری ارائه شده است، اما به‌طور کلی می‌توان انواع این ابزارها را بر اساس شیوه‌ای که باعث تغییر رفتار نهادهای تحت نظارت می‌شوند، به چهار دسته اصلی ابزارهای حقوقی، ابزارهای اقتصادی، ابزارهای اجتماعی و ابزارهای فنی و نوآورانه تقسیم نمود. برخورداری تنظیم‌گران از ابزارهای متنوع تنظیم‌گری به آنها کمک می‌نماید تا بتوانند تصمیمات خود را بهتر اعمال نمایند، اما باین‌وجود، مشاهده و مقایسه تنظیم‌گران مختلف نشان می‌دهد که بهره‌برداری از این ابزارها از طریق توسعه برخی ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها در نهادهای تنظیم‌گر، می‌تواند حداکثر گردد. از جمله این ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها، می‌توان به ظرفیت دانشی و پژوهشی، ظرفیت بین‌المللی و ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری اشاره نمود.

باتوجه به موارد مطرح شده، در شکل 6، شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مدل سلامت تنظیم‌گر نشان داده شده است.

شکل ۶- شاخص سلامت تنظیم‌گر

5- منابع

- African Development Bank Group. 2019. *Electricity regulatory index for Africa*. African Development Bank Group.
- Brown, Ashley C, Jon Stern, Bernard Tenenbaum, and Defne Gencer. 2006. "Evaluating the Effectiveness of Infrastructure Regulatory Systems: A Framework and Rationale." In *handbook for Evaluating Infrastructure Regulatory Systems*, by Ashley C Brown, Jon Stern, Bernard Tenenbaum and Defne Gencer, 19-20. The World Bank.
- Correa, Paulo, Carlos Pereira, and Bernardo Mueller. 2006. *Regulatory Governance in Infrastructure Industries: Assessment and Measurement of Brazilian Regulators*. Washington DC: The World Bank.
- Gutiérrez, Luis H. 2003. "Regulatory governance in the Latin American telecommunications sector." *Utilities Policy*.
- Hans Bredow Institute for Media Research, Interdisciplinary Centre for Law & ICT (ICRI) , Center for Media and Communication Studies (CMCS), Cullen International, and Perspective Associates. 2011. *Indicators for independence and efficient functioning of audiovisual media services regulatory bodies for the purpose of enforcing the rules in the AVMS Directive*. European Commission.
- Jordana, Jacint, Xavier Fernández-i- Marín, and Andrea C. Bianculli. 2018. "Agency proliferation and the globalization of the regulatory state: Introducing a data set on the institutional features of regulatory agencies." *Regulation & Governance*.
- Kessides, Ioannis N. 2004. *Reforming infrastructure : privatization, regulation, and competition*. World Bank and Oxford University Press.
- Koske, Isabell, Faisal Naru, Philipp Beiter, and Isabelle Wanner. 2016. *Regulatory management practices in OECD countries*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Leenes, Ronald. 2011. "Framing Techno-Regulation: An Exploration of State and Non-State Regulation by Technology." *The Theory and Practice of Legislation* 143-169.

- Levy, Brian, and Pablo T Spiller. 1994. "The Institutional Foundations of Regulatory Commitment: A Comparative Analysis of Telecommunications Regulation." *Law Economics and Organization* 7.
- Morgan, Bronwen, and Karen Yeung. 2007. "Regulatory instruments and techniques." In *An Introduction to Law and Regulation*, 79. Cambridge University Press.
- Pilichowski, Elsa. 2002. *Distributed public governance: Agencies, Authorities and other government bodies*. OECD.
- Stern, Jon a,b, and Stuart Holder. 1999. "Regulatory governance: criteria for assessing the performance of regulatory systems (An application to infrastructure industries in the developing countries of Asia)." *Utilities Policy*.
- Waverman, Leonard, and Pantelis Koutroumpis. 2011. "The Telecommunications regulatory governance index." *TelecommunicationsPolicy*.
- اندیشکده حکمرانی شریف. 1396. تنظیم‌گری رسانه. سازمان تنظیم مقررات صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی.

6- پیوست 1- پرسش‌نامه ارزیابی حکمرانی تنظیم‌گری نهادهای تنظیم‌گر در ایران

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر
			بله (1)	خیر (0)	آیا نهاد تنظیم‌گر دارای قانون تأسیس مستقل می‌باشد؟	استقلال ساختاری و کارکردی
بخش مجزایی ندارد (0)	بخشی مجزا از وزارتخانه یا نهاد سرپرست (25/0)	سازمان مستقل ذیل وزارتخانه (0.5)	نهاد نیمه مستقل (0.75)	کاملاً مستقل (1)	رابطه ساختاری بین تنظیم‌گر و دولت به چه شکل است؟	
خیر (0)	به ندرت (25/0)	تا حدودی (5/0)	اکثراً (75/0)	کاملاً (1)	آیا در قانون، وظایف و مسئولیت‌های نهاد تنظیم‌گر به وضوح تعریف شده است؟	
خیر (0)	به ندرت (25/0)	تا حدودی (5/0)	اکثراً (75/0)	کاملاً (1)	آیا در قانون نهاد تنظیم‌گر به طور شفاف، مرز بین کارکردهای تنظیم‌گری و سیاستگذاری برای نهاد تنظیم‌گر مشخص شده است؟	
خیر (0)	به ندرت (25/0)	تا حدودی (5/0)	اکثراً (75/0)	کاملاً (1)	آیا در قانون نهاد تنظیم‌گر به طور شفاف، مرز بین کارکردهای تنظیم‌گری و ارائه خدمات برای نهاد تنظیم‌گر مشخص شده است؟	
	خیر (0)	به صورت غیررسمی حضور دارد (25/0)	به نمایندگی از نهاد سرپرست حضور دارد (0.5)	بله، مستقلاً حضور دارد (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر در تدوین سیاست‌های بالادستی مشارکت دارد؟	استقلال مالی
خیر (0)	به ندرت (25/0)	تا حدودی (5/0)	اکثراً (75/0)	کاملاً (1)	آیا فرایند تنظیم، تصویب بودجه نهاد تنظیم‌گر به وضوح مشخص شده است؟	
	بدون مشورت نهاد تنظیم‌گر (0)	توسط نهاد سرپرست با مشورت نهاد تنظیم‌گر (0.5)	توسط مجلس با مشورت نهاد تنظیم‌گر (0.75)	مستقلاً توسط نهاد تنظیم‌گر (1)	بودجه نهاد تنظیم‌گر چگونه تعیین می‌شود؟	
بودجه عمومی (0)	جریمه (0.25)	ترکیبی از بودجه عمومی و درآمد نهاد (0.5)	مالیات (0.75)	حق عضویت، هدایا و موقوفات (1)	بودجه نهاد تنظیم‌گر از چه منابعی تأمین می‌گردد؟	
خیر (0)	به ندرت (25/0)	تا حدودی (5/0)	اکثراً (75/0)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر در تصمیم‌گیری برای هزینه کرد بودجه استقلال دارد؟	
خیر (0)	به ندرت (25/0)	تا حدودی (5/0)	اکثراً (75/0)	کاملاً (1)	آیا بودجه نهاد تنظیم‌گر برای انجام وظایف و مسئولیت‌هایش کافی می‌باشد؟	
	خیر (1)	بله به دلایل دیگر (25/0)	بله به علت کسری بودجه (0.5)	بله به علت فشار سیاسی (0)	آیا منابع نهاد تنظیم‌گر در سه سال گذشته توسط دولت یا نهاد بالادستی توقیف شده است؟ (تخصیص داده نشده باشد)	

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر
استقلال نیروی انسانی			بله (1)	خیر (0)	آیا برای تعیین/عزل هیئت‌مدیره یا مدیران ارشد نهاد تنظیم‌گر قواعد دقیق و شفافی وجود دارد؟	
	نهادهای دولتی و حاکمیتی (۲۵/۰)	ذی‌نفعان به‌ویژه صنعت (0.5)	مجلس (۷۵/۰)	ترکیبی از همه موارد (1)	چه نهادی در انتصاب/ عزل بالاترین فرد تصمیم‌گیرنده در نهاد تنظیم‌گر نقش تعیین‌کننده ای دارد؟	
			خیر (0)	بله (1)	آیا داشتن حداقلی از تخصص فنی و علمی، الزامی برای انتخاب مدیر نهاد تنظیم‌گر است؟	
	بله، فشار بیرونی و اخراج (۰)	بله، ترک داوطلبانه (0.5)	بله، فوت یا بازنشستگی (۱)	خیر (1)	آیا تاکنون پیش‌آمده است که مدیر نهاد تنظیم‌گر قبل از پایان دوره‌اش به کارش خاتمه دهد؟ اگر اتفاق افتاده است، دلیل آن کدام است؟	
		خیر (۰)	بله مشورتی (۰.۵)	بله (1)	آیا نماینده‌ای از مجلس در کمیسیون تنظیم‌گر عضویت دارد؟	
		خیر (۰)	بله مشورتی (۰.۵)	بله (1)	آیا نماینده‌ی صنعت تحت نظارت یا مصرف‌کنندگان در کمیسیون تنظیم‌گر عضویت دارد؟	
		خیر (۰)	بله مشورتی (۰.۵)	بله (1)	آیا قضات، دانشگاهیان و یا نماینده احزاب سیاسی در کمیسیون تنظیم‌گر عضویت دارد؟	
	خیر (۰)	به‌ندرت (۲۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا آیین‌نامه‌ای و مکانیزمی برای نظارت بر جلسات غیررسمی میان افراد شاغل در تنظیم‌گر و شرکت‌های بخش خصوصی وجود دارد؟	
	خیر (۰)	به‌ندرت (۲۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر برای کارکنان خود قوانین قرنطینه [1] دارد؟	
	خیر (۰)	به‌ندرت (۲۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر اختیار کافی برای تصمیم‌گیری در رابطه با استخدام منابع انسانی خود را دارد؟	
پاسخگویی به حاکمیت	ترکیبی از این موارد (۰)	وزارتخانه مربوطه (۰.۲۵)	کمیسیون مربوط مجلس (۰.۷۵)	الزامی وجود ندارد (۱)	بر اساس قانون، نهاد تنظیم‌گر به‌غیراز کمیسیون و نهاد بالادستی ملزم به ارائه گزارش عملکرد به چه نهادهایی می‌باشد؟	پاسخگویی
	ترکیبی از این موارد (۰)	وزارتخانه مربوطه (۰.۲۵)	مجلس (۰.۷۵)	فقط کمیسیون تنظیم‌گر (۱)	کدام نهاد می‌تواند بر تصمیمات و عملکرد نهاد تنظیم‌گر کنترل و نظارت داشته باشد؟	
	ترکیبی از این موارد (۰)	وزارتخانه مربوطه (۰.۲۵)	مجلس (۰.۷۵)	فقط کمیسیون تنظیم‌گر (۱)	تنظیم‌گر در قبال بودجه‌ی عمومی به چه نهادی پاسخگو است؟	
	خیر (۰)	به‌ندرت (۲۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا تصمیمات تنظیم‌گر و کمیسیون آن در حوزه اختصاصی فعالیتش نهایی است یا نیاز به تایید توسط نهاد دیگری دارد؟	
استیناف	ترکیبی از این موارد (۰)	وزارتخانه مربوطه (۰.۲۵)	مجلس (۰.۷۵)	هیچ نهادی یا کمیسیون (1)	به‌غیراز فرآیندهای قضایی و تجدیدنظر چه مرجعی می‌تواند تصمیمات تنظیم‌گر را بی اثر کند؟	

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر
شورای رقابت (۱)	وزارتخانه مربوطه (۲۵/۰)	مجلس (۷۵/۰)	دادگاه و دیوان عدالت اداری (۵/۰)	خود تنظیم‌گر (۰)	نهادهای تحت تنظیم در مورد تصمیمات تنظیم‌گر به کجا می‌توانند درخواست تجدیدنظر دهند؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا فرایند تصمیم‌گیری، صورت جلسات و اسناد پشتیبان فنی به صورت شفاف و در زمان مناسب در دسترس ذی‌نفعان به‌ویژه بنگاه‌ها قرار می‌گیرد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	فعالیت نهاد تنظیم‌گر در شبکه‌های اجتماعی به منظور پاسخگویی به عموم چه شکل می‌باشد؟	پاسخگویی عمومی
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا مدیران نهاد تنظیم‌گر از رسانه‌های عمومی (تلویزیون، روزنامه و مجلات و ...) برای پاسخگویی به عموم استفاده می‌نمایند؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر دارای سامانه پاسخگویی به شکایات عمومی می‌باشد؟ این سامانه تا چه میزان فعال می‌باشد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	نهاد تنظیم‌گر تا چه میزان نسبت به اخبار، شایعات و صحبت‌هایی که در جامعه، فضای مجازی و رسانه‌های عمومی در مورد این نهاد منتشر می‌شود، کنش فعال دارد؟	
		متمرکز (۰)	نیمه‌متمرکز (۰.۵)	غیرمتمرکز (۱)	فرایند تصمیم‌گیری در نهاد تنظیم‌گر به چه شکل می‌باشد؟	
مکانیزم مشخصی وجود ندارد (۰)	بر اساس تصمیم مدیر (۲۵/۰)	اقتضای (۰.۵)	بر اساس حوزه تخصصی (۷۵/۰)	بر اساس قواعد مشخص آیین‌نامه‌ای (۱)	مسئولیت و اختیارات میان مدیران سازمان بر چه اساس توزیع شده است؟	فرایند تصمیم‌گیری
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا برای تصویب تصمیمات تنظیم‌گر حق وتو وجود دارد؟	
	منتشر نمی‌شود (۰)	اخبار و خبرگزاری‌ها (۰.۵)	سایت تنظیم‌گر (۷۵/۰)	روزنامه رسمی (۱)	تصمیمات نهاد تنظیم‌گر از چه طریقی منتشر می‌شود؟	پیش‌بینی پذیری
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا گزارش منابع و مخارج بودجه تنظیم‌گر در اختیار عموم قرار دارد؟	
			خیر (۰)	بله (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر گزارش عملکرد سالیانه منتشر می‌نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا زمان، مکان و اعضای جلسات کمیسیون و جلسات تصمیم‌گیری تنظیم‌گر، پیش از جلسه به صورت عمومی اعلام می‌گردد؟	
			خیر (۰)	بله (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر دارای سایت فعال اینترنتی می‌باشد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا جزییات تصمیم‌گیری به صورت عمومی منتشر می‌شود؟	شفافیت
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا مکانیزمی برای مشارکت شرکت‌های تحت نظارت و دیگر ذی‌نفعان، در تصمیم‌گیری‌های تنظیم‌گر در نظر گرفته شده است؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)		مشارکت

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا وظایفی از تنظیم‌گری تا به حال به خود بنگاه‌های تحت تنظیم سپرده شده است؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا مواردی وجود دارد که تنظیم‌گر به‌جای به‌کارگیری قوانین، از اصول مورد توافق نهادهای تحت نظارت، به‌عنوان ابزاری برای تنظیم‌گری استفاده نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	چه میزان از وظایف نهاد تنظیم‌گرمستقلاً توسط فعالان صنعت (خود-تنظیمی) و یا با مشارکت آنها (تنظیم‌گری مشارکتی) انجام می‌گیرد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا الزامی برای ارائه اسناد پشتیبان (تجزیه و تحلیل-های) فنی برای حمایت از تصمیم نهاد تنظیم‌گر وجود دارد؟	
			خیر (۰)	بله (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمانی برای امور بنگاه‌های تحت تنظیم دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا تنظیم‌گر قدرت تدوین قوانین، دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های الزام‌آور را در حوزه تحت نظارت خود دارد؟	ابزارهای حقوقی
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر، از قدرت نظارتی جهت اطمینان از رعایت قوانین و مقررات تدوین شده توسط شرکت-های تحت نظارت، برخوردار می‌باشد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت حل و فصل دعاوی را دارد؟	
هیچکدام (۰)	پسینی و شکایت محور (۲۵/۰)	پیشینی به‌صورت تصادفی (۰.۵)	پیشینی و مبتنی بر ریسک (۷۵/۰)	ترکیبی از همه موارد (۱)	مکانیزم‌های نظارتی نهاد تنظیم‌گر بر چه مبنایی است؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر، قدرت اعمال مجازات بر نهادهای تحت نظارت را در صورت تخلف دارد؟	
			خیر (۰)	بله (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر دارای دپارتمان حقوقی می‌باشد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر، قدرت تعیین و اعمال قواعد و استانداردهای فنی را دارد؟	ابزارها و ظرفیت‌های اعمال تصمیم (اقتدار)
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت، ابزار و دسترسی لازم برای جمع‌آوری اطلاعات را دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا تنظیم‌گر ابزارهای اعمال مجازات فنی مثل فیلترینگ در اختیار دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا تنظیم‌گر از راهکارهای هوشمند و مبتنی بر فناوری برای تنظیم‌گری استفاده می‌کند؟	
تعارض و اختلاف وجود دارد (۰)	ارتباطی شکل نگرفته است (۰.۲۵)	ارتباطات محدودی وجود دارد (۰.۵)	تفاهم‌نامه وجود ندارد ولی ارتباطات شکل گرفته است (۰.۷۵)	تفاهم‌نامه همکاری وجود دارد (۱)	آیا تنظیم‌گر با مراکز تحقیقاتی و توسعه فناوری تعامل دارد؟	

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر
			بله (1)	خیر (0)	آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمانی برای توسعه فناوری‌های تنظیم‌گری و زیرساخت‌های فنی دارد؟	تنظیم‌گر
			بله (1)	خیر (0)	آیا تنظیم‌گر، سندباکس دارد؟	
	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا تنظیم‌گر اختیار وضع مالیات یا یارانه برای تنظیم بازار تحت نظارت دارد؟	ابزارهای اقتصادی
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر اختیار قیمت‌گذاری و تعرفه‌گذاری را دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت و اختیار دسترسی آنلاین یا درخواست دسترسی (disclosure) را به اطلاعات و تراکنش‌های مالی و مالیاتی شرکت‌های تحت تنظیم را داراست؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر امکان مداخله در قراردادهای صنعت را دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر امکان حل اختلاف و برقراری توافق مالی بین شرکت‌های تحت نظارت را دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا تنظیم‌گر می‌تواند در مورد منابع درآمدی و مدل‌های کسب و کار صنعت مداخله نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا تنظیم‌گر مجوز صادر می‌کند؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر قدرت تنظیم قانون حمایت از حقوق کاربران دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر ابزارهای اعمال مجازات مالی در اختیار دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمان رقابت دارد؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر از کانال‌های متنوع رسانه‌ای (مجله، برنامه تلویزیونی یا رادیویی، شبکه اجتماعی و...) برای اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی استفاده می‌کند؟	ابزارهای اجتماعی
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا تنظیم‌گر با گروه‌های ذی‌نفع، سازمان‌های مردم‌نهاد و جامعه مدنی برای پیشبرد اهداف خود همکاری می‌نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر از روش‌هایی نظیر کمپین‌سازی مبتنی بر هنجارهای و ارزش‌های عمومی برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر از روش‌هایی نظیر افکارسنجی و نظرسنجی در موضوعات مختلف برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌نماید؟	

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر از آموزش‌های عمومی برای آگاهی‌بخشی و توانمندسازی اقشار مختلف جامعه استفاده می‌نماید؟ (مثلاً سواد رسانه‌ای)	
					آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمان مشخصی برای اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی عمومی دارد؟	
			خیر (۰)	بله (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر دپارتمان پژوهشی دارد؟	ظرفیت دانشی و پژوهشی
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا تنظیم‌گر از زیرساخت پژوهشی (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) لازم برای توسعه دانش در حوزه تحت نظارت برخوردار می‌باشد؟	
					آیا گزارش‌های تخصصی تنظیم‌گر مورد استناد و ارجاع صنعت هستند؟ (landmark report)	
تعارض و اختلاف وجود دارد (۰)	ارتباطی شکل نگرفته است (۰.۲۵)	ارتباطات محدودی وجود دارد (۰.۵)	تفاهم‌نامه وجود ندارد ولی ارتباطات شکل گرفته است (۰.۷۵)	تفاهم‌نامه وجود دارد (۱)	نحوه تعامل نهاد تنظیم‌گر با مراکز پژوهشی و آموزشی مثل دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها در حوزه تحت نظارت به چه شکل هست؟	
					آیا نهاد تنظیم‌گر از آموزش‌های تخصصی برای توانمندسازی شرکت‌های تحت نظارت استفاده می‌نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر برای کارکنان خود آموزش‌های حرفه‌ای برگزار می‌کند؟	
					آیا نهاد تنظیم‌گر دارای دپارتمان بین‌المللی می‌باشد؟	ظرفیت بین‌المللی
ارتباطی ندارد (۰)	ارتباطات محدودی دارد (۲۵/۰)	سابقه همکاری و تعامل وجود دارد (۵/۰)	ارتباطات فعال و منظمی دارد (۰.۷۵)	حضور رسمی و فعال دارد (۱)	تعامل تنظیم‌گر با هم‌تایان بین‌المللی چگونه است؟	
					آیا تنظیم‌گر در مجامع بین‌المللی و شبکه‌های تنظیم‌گری تخصصی عضو است؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر نقش تسهیل‌گری نیز در صنعت دارد؟	ظرفیت توسعه و تسهیل‌گری
					آیا نهاد تنظیم‌گر از ابزارهای مالی مثل اعطای وام یا معافیت مالیاتی از توسعه بازار در حوزه تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	
خیر (۰)	به ندرت (۲۵/۰)	تا حدودی (۵/۰)	اکثراً (۷۵/۰)	کاملاً (۱)	آیا نهاد تنظیم‌گر با ابزارهای تجاری مثل صادرات از توسعه بازار در حوزه تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	
					آیا نهاد تنظیم‌گر با روش‌هایی مثل ارائه مشاوره‌های حقوقی و تخصصی از توسعه بازار تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟	
		آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (۲۵/۰)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه رسمی (۱)		
		آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (۲۵/۰)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه رسمی (۱)		
		آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (۲۵/۰)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه رسمی (۱)		

گزینه‌های پاسخ					شاخص‌های ارزیابی	ویژگی‌های تنظیم‌گر	
	خیر (۰)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (۲۵/۰)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه رسمی (1)	آیا نهاد تنظیم‌گر با روش‌هایی نظیر ارائه زیرساخت فنی مورد نیاز، از توسعه بازار در حوزه تحت نظارت خود حمایت می‌نماید؟		
	خیر (۰)	آیین‌نامه هست ولی اجرایی نشده (۲۵/۰)	غیررسمی یا موردی (۰.۵)	آیین‌نامه رسمی (1)	آیا تنظیم‌گر در تامین نیروی انسانی مورد نیاز یا نیروی انسانی نخبه برای صنعت با نهادهای ذیربط مثل دانشگاه‌ها، بنیاد ملی نخبگان و ... تعامل دارد؟		